

Diagnoza Priorytetowego Obszaru Rewitalizacji CENTRUM na potrzeby realizacji projektu „Fabryka Pełna Życia-rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej”

RAPORT SYNTETYCZNY

Wykonawca

Cieszyn – Dąbrowa Górnicza 2017 r.

Spis treści

1. Opis badania.....	4
1.1 Metodologia badawcza – uwagi ogólne.....	4
1.2 Cel badania	4
1.3 Obszar badania	5
1.4 Zastosowane metody i techniki oraz grupy objęte badaniem	7
2. Otoczenie gospodarcze	9
2.1 Liczba przedsiębiorców w Dąbrowie Górniczej	9
2.2 Struktura i rozmieszczenie przedsiębiorstw	10
2.3 Zasięg działania i kondycja firm	12
2.4 Ocena potencjałów i atrakcyjności inwestycyjnej Dąbrowy Górniczej.....	15
2.5 Atrakcyjność DEFUM.....	17
3. Otoczenie społeczne.....	20
3.1 Charakterystyka badanej populacji	20
3.2 Śródmieście i Centrum Dąbrowy Górniczej	20
3.3 Wady i zalety Śródmieścia	23
3.4 Śródmieście Dąbrowy Górniczej w perspektywie uczniów	27
3.5 Śródmieście Dąbrowy Górniczej w perspektywie studentów.....	29
4. Proces rewitalizacji DEFUM.....	32
4.1 Informacje na temat procesu rewitalizacji w Dąbrowie Górniczej	32
4.2 Preferowane źródła informowania o procesie	33
4.3 Koncepcje zagospodarowania terenów DEFUM.....	33
4.4 Co nie powinno się znaleźć na terenie objętym rewitalizacją	38
4.5 Szanse i zagrożenia wynikające z procesu rewitalizacji.....	40
5. Śródmieście z perspektywy badanych grup - podsumowanie	44
6. Wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych badań	50
6.1 Otoczenie gospodarcze	50
6.2 Otoczenie społeczne	51
6.3 Proces rewitalizacji DEFUM	52
6.4 Wnioski z badań jakościowych	53
6.5 Rekomendacje	53
Spis wykresów	56
Spis tabel	56

1. Opis badania

1.1 Metodologia badawcza – uwagi ogólne

Prezentowany w przedmiotowym dokumencie opis metodologii badawczej, stanowi skrócony opis całokształtu przyjętej koncepcji badawczej, zastosowanych metod i technik badawczych, opisu grup objętych badaniem, doboru prób badawczych, założonych problemów badawczych etc. Całokształt wymienionych zagadnień szczegółowo opisany został w osobnym dokumencie pn. „Metodologia badawcza”, stanowiącym element przyjętej koncepcji badawczej.

Skrócony opis przyjętej metodologii badawczej, ma na celu zaprezentowanie głównych założeń logiki procesu badawczego prowadzonego na potrzeby realizacji pogłębionej diagnozy Priorytetowego Obszaru Rewitalizacji Centrum (POR Centrum). Proces ten stanowi element realizacji projektu „Fabryka Pełna Życia-rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

Dane prezentowane w raporcie, stanowią efekt prac badawczych prowadzonych ilościowymi i jakościowymi metodami badawczymi, stosowanymi powszechnie w naukach społecznych i ekonomicznych. Rozszerzenie poszczególnych informacji zawartych w raporcie syntetycznym stanowią dane zawarte w raportach szczegółowych każdego z etapów realizacji prac badawczych.

1.2 Cel badania

Celem badania było zgromadzenie informacji na temat danych społeczno-ekonomicznych uwarunkowań dotyczących badanego obszaru, a także wypracowanie szeregu wniosków i rekomendacji pozwalających w przyszłości na partycypacyjne wypracowanie funkcjonalnego programu rewitalizacji Priorytetowego Obszaru Rewitalizacji Centrum w Dąbrowie Górniczej.

Ze względu na złożoność problematyki badawczej zaproponowanej przez Zamawiającego oraz konieczność spojrzenia na proces rewitalizacji w sposób całościowy, prowadzona praca badawcza skupiała się na trzech elementach, umożliwiających zgromadzenie informacji na temat celu nadrzędnego tj.:

1. Otoczenie gospodarcze

1. Inwentaryzacja przedsiębiorców,
2. Charakterystyka potencjału przedsiębiorców,
3. Określenie warunków i kierunków rozwoju biznesu,
4. Ocena atrakcyjności DEFUM przez przedsiębiorców,

5. Warunki niezbędne do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie DEFUM,
2. **Otoczenie społeczne**
 6. Inwentaryzacja i potencjał lokalnych organizacji i instytucji,
 7. Diagnoza warunków życia mieszkańców,
 8. Preferencje i potrzeby mieszkańców w zakresie brakujących usług i produktów w Śródmieściu Dąbrowy Górniczej,
3. **Proces rewitalizacji DEFUM**
 9. Ocena potencjału terenu objętego projektem,
 10. Diagnoza potrzeb i funkcji terenu,
 11. Poznanie obaw i oczekiwań związanych z rewitalizacją,

1.3 Obszar badania

Ze względu na specyfikę procesu rewitalizacji oraz przyjęte założenia badawcze, w przedmiotowym badaniu obszar badawczy rozumiany był dwutorowo. Obszarem badania było zarówno miasto Dąbrowa Górnicza (jako całość) jak i jego wybrane części. W celu przeprowadzenia analizy porównawczej miasto zostało podzielone na jednostki terytorialne wykorzystywane w trakcie prac nad Programem Rewitalizacji, w którym podział miasta odpowiadał podziałowi na obszary wyodrębnione w ramach Dąbrowskiego Budżetu Partycypacyjnego (26 jednostek urbanistycznych – na potrzeby opracowania zwane mikrodzielnicami), 7 dzielnic oraz zespołów dzielnic połączonych ze względu na pełnione przez nie funkcje (makrodzielnice)¹.

Zaproponowany podział ułatwiał zarówno zgromadzenie informacji o liczbie mieszkańców na terenie poszczególnych dzielnic, jak i ich potrzeb, sytuacji społecznej, a także opinii na temat procesu rewitalizacji.

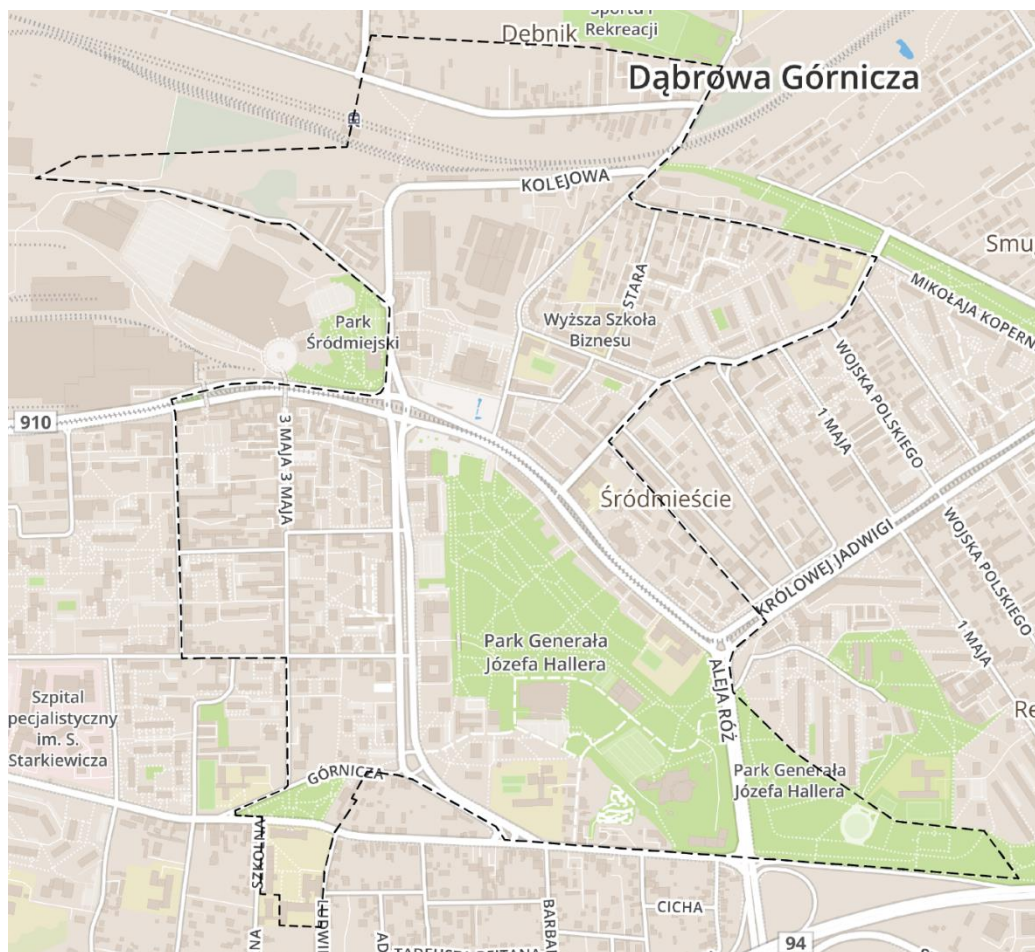
Drugim z obszarów, traktowanym w sposób szczególny, jest ściśle określona część miasta zwana zgodnie z definicją zawartą w dokumencie pn. „Program rewitalizacji: Dąbrowa Górnicza 2022” Priorytetowym Obszarem Rewitalizacji Centrum, w którego skład wchodzi w obszar zdegradowany Śródmieście. Granica obszaru biegnie wzdłuż ulicy Limanowskiego do

¹ W badaniu uwzględniono także szerszą perspektywę obejmującą miasta Zagłębia Dąbrowskiego (w szczególności miasta Będzin oraz Sosnowiec), a także dalsze otoczenie. W początkowej koncepcji badawczej, zakładano także objęcie diagnozą uczniów szkół średnich z Będzina i Sosnowca. Jednakże po przeprowadzeniu badań pilotażowych zrezygnowano z tego założenia, głównie ze względu na niską świadomość uczniów obu miast dot. procesu rewitalizacji Dąbrowy Górniczej. Ponadto uczniowie z wymienionych miast znaleźli się także wśród osób objętych badaniem w szkołach znajdujących się na terenie Dąbrowy Górniczej. Badaniem objęto natomiast studentów uczelni z Sosnowca, a także część przedsiębiorców funkcjonujących na terenie miast zagłębiowskich (badania jakościowe oraz desk research).

ul. Przybyłaka, omijając tereny Centrum Handlowego „Pogoria” i dalej ulicą Kościuszki, Sobieskiego, Sienkiewicza do ulicy Dąbrowskiego, a stąd do ulicy 3 Maja i dalej Górnica do Legionów Polskich, uwzględniając teren i obiekty Muzeum Miejskiego „Szygarka”, Zespołu Szkół Zawodowych Szygarka oraz Parafii p.w. Św. Barbary. Dalej granica obszaru biegnie wzdłuż ul. Legionów Polskich (poniżej linii zabudowy) do Al. Róż i dalej przechodząc przez Królowej Jadwigi do ulicy Kołłątaja, następnie Augustynika, Kopernika, Konopnickiej do skrzyżowania z ulicą Limanowskiego. Obszar obejmuje Park Hallera po obu stronach Alei Róż. Obszar obejmuje następujące ulice: 3 Maja, Aleja Róż, Augustynika, Ciepłaka (częściowo), Dąbrowskiego (częściowo), Dojazdowa, Górnica, Górników Redenu (częściowo), Kadena Bandrowskiego, Kolejowa, Kołłątaja, Konopnickiej (fragment), Kopernika (fragment), Kościuszki, Królowej Jadwigi (fragment), Limanowskiego, Nowa, Okrzei, Paryska, Plac Wolności, Przybyłaka, Sienkiewicza, Skibińskiego, Sobieskiego, Spokojna, Stara, Wąska, Wierzbowa.

Mapa poglądowa wskazanego obszaru zaprezentowana została poniżej.

Rysunek 1 Mapa poglądowa POR Centrum

Źródło: Opracowanie własne

Przyjęcie powyższego podziału pozwoliło na przeprowadzenie diagnozy problemów i potrzeb mieszkańców i przedsiębiorców funkcjonujących na terenie objętym analizą oraz zdiagnozowanie problemów, potrzeb i koncepcji zagospodarowania Priorytetowego Obszaru Rewitalizacji Śródmieście przedstawicieli grup objętych badaniem.

1.4 Zastosowane metody i techniki oraz grupy objęte badaniem

W przyjętej koncepcji badawczej zawarto założenia dotyczące realizacji badań, analiz i prac inwentaryzacyjnych, które pozwoliły na zgromadzenie informacji określonych w zamówieniu obejmujących w szczególności otoczenie gospodarcze i społeczne poszczególnych poziomów analizy oraz dotyczące założeń procesu rewitalizacji POR Centrum. W celu uzyskania odpowiedzi na cel główny badania, założono triangulację metod i technik badawczych, dzięki której możliwe było ujęcie szerokie, wieloaspektowe i partycypacyjne badanych zagadnień, a także pozyskanie i analizę wzajemnie uzupełniających się danych pochodzących z różnych źródeł. Badanie realizowane było z wykorzystaniem ilościowych i jakościowych metod badawczych, wśród których znalazły się:

1. **Analiza danych zastanych (desk research)** – obejmująca analizę danych zawartych w dokumentach strategicznych, lokalnych planach i koncepcjach, a także ogólnodostępnych bazach danych (GUS, CEIDG, KRS itp.),
2. **Realizacja badań telefonicznych (CATI)** – standaryzowanych wywiadów telefonicznych wykorzystujących elektroniczne narzędzia badawcze, w ramach którego badaniem objęto 450 przedsiębiorców oraz 500 dorosłych mieszkańców miasta Dąbrowa Górnicza,
3. **Realizacja badań sondażowych** – wywiadów bezpośrednich realizowanych przez ankieterów przy użyciu papierowej ankiety, wśród których znalazły się:
 - Badania sondażowe PAPI prowadzone na terenie POR Centrum na próbie 200 pełnoletnich mieszkańców oraz 150 przedsiębiorców,
 - Badania audytoryjne zrealizowane na próbie 776 uczniów i uczennic szkół średnich oraz 729 studentów i studentek uczelni zlokalizowanych w Dąbrowie Górniczej oraz Sosnowcu,
4. **Realizacja pogłębionych wywiadów jakościowych (IDI)** – badanie pozwalające na zgłębienie badanych zagadnień w trakcie indywidualnego wywiadu z respondentem. Badanie przeprowadzono na próbie 25 przedsiębiorców z miasta Dąbrowa Górnicza

oraz miast Zagłębia Dąbrowskiego, 15 wywiadów z instytucjami publicznymi, instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi, 5 wywiadów z nauczycielami szkół średnich z miasta Dąbrowa Górnicza,

5. **Realizacja zogniskowanych wywiadów grupowych (FGI – badania focusowe)** – metoda oparta na swobodnej dyskusji w grupie dobranych respondentów. W trakcie badań przeprowadzono 5 wywiadów grupowych z przedstawicielami przedsiębiorców, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców aktywnie włączających się w działalność na rzecz miasta.

W toku prac starano się w sposób szczególny uwzględnić uwagi i opinie przedstawicieli branży rzemieślniczej tj. osób/firm, których celem funkcjonowania jest zawodowe wykonywanie działalności gospodarczej przez osobę fizyczną, z wykorzystaniem zawodowych kwalifikacji tej osoby i jej pracy własnej, w imieniu własnym i na rachunek tej osoby. Do branży zaliczono wobec tego między innymi zawody takie jak: krawiec, szewc, fryzjer, kominiarz, jubiler, naprawa sprzętów i urządzeń itp. Drugą z branż objętą szczególną uwagą, były firmy z tak zwanej branży kreatywnej tj. branży na którą składają się działalności oparte na własności intelektualnej, mające korzenie w kulturze i nauce. Do działalności tych zalicza się: reklamę, działalność wydawniczą, fotografię, architekturę, rynek sztuki i antyków, radio i telewizję, film i wideo, działalność muzyczną, wzornictwo i projektowanie (graficzne, wnętrz, form przemysłowych, multimediiów, mody), działalność artystyczną i rozrywkową, rzemiosło artystyczne, działalność związaną z oprogramowaniem oraz gry wideo i gry komputerowe.

W trakcie prac w wybranych zagadnieniach szczegółową analizą objęto także przedstawicieli branży gastronomicznej, usług profesjonalnych (księgowość, usługi prawne, doradztwo, badania, architektura, projektowanie) oraz pozostałych usług. Uwzględnienie w analizie przedstawicieli wskazanych branż wynika ze specyfiki procesu rewitalizacji i stosunkowo dużego zainteresowania przedstawicieli tychże podmiotów udziałem w procesie.

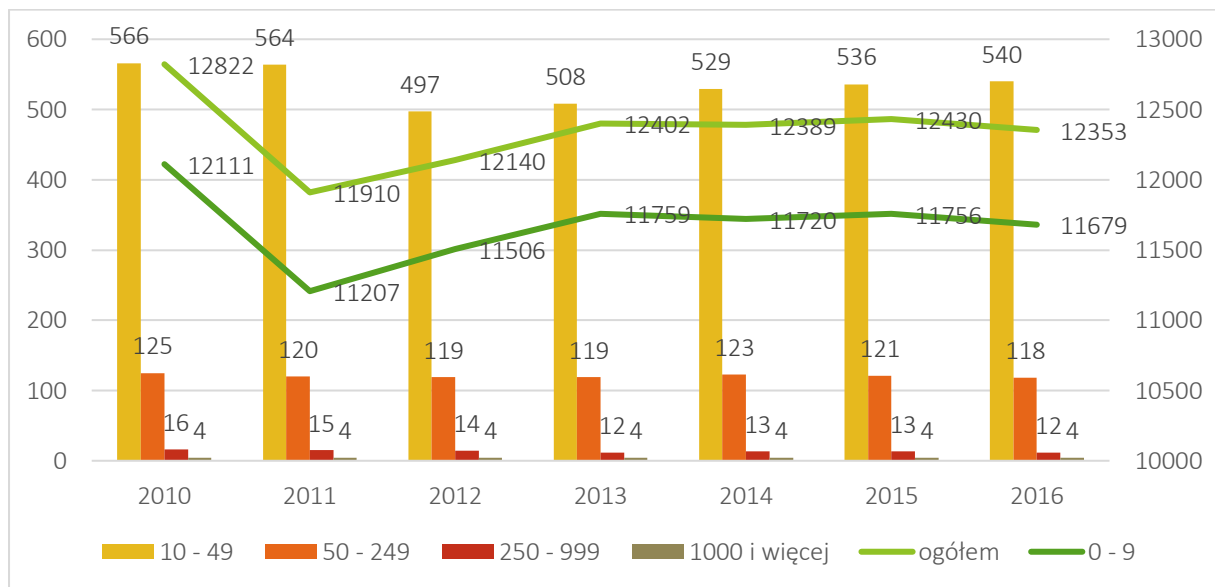
Szczegółowe wyniki każdego z badań stanowią osobne raporty.

2. Otoczenie gospodarcze

2.1 Liczba przedsiębiorców w Dąbrowie Górniczej

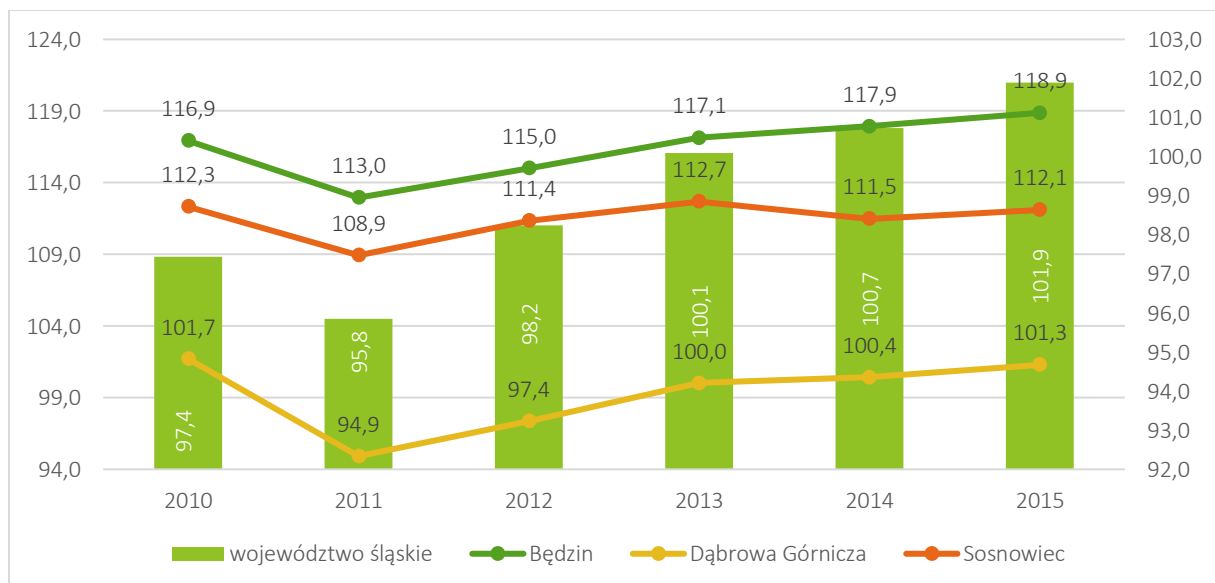
Na terenie Dąbrowy Górniczej funkcjonuje około 12 tysięcy podmiotów gospodarczych, z których około 94% stanowią mikro firmy zatrudniające do 9 pracowników. Jednocześnie na terenie miasta funkcjonuje kilkanaście dużych przedsiębiorstw, zatrudniających powyżej 250 osób, co może przekładać się na niższy poziom przedsiębiorczości dąbrowian, niż w porównywanym jednostkach wyszczególnionych na kolejnym wykresie.

Wykres 1 Liczba i wielkość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Dąbrowie Górniczej

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Wykres 2 Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 ludności

Źródło: Bank Danych Lokalnych

2.2 Struktura i rozmieszczenie przedsiębiorstw

W tabeli przedstawiono udział przedsiębiorstw uczestniczących w badaniu CATI na próbie 450 firm z miasta Dąbrowa Górnicza ze względu na liczbę zatrudnianych osób. W zestawieniu zauważalna jest tendencja dominacji firm 1 lub kilku osobowych w strukturze podmiotów funkcjonujących w mieście.

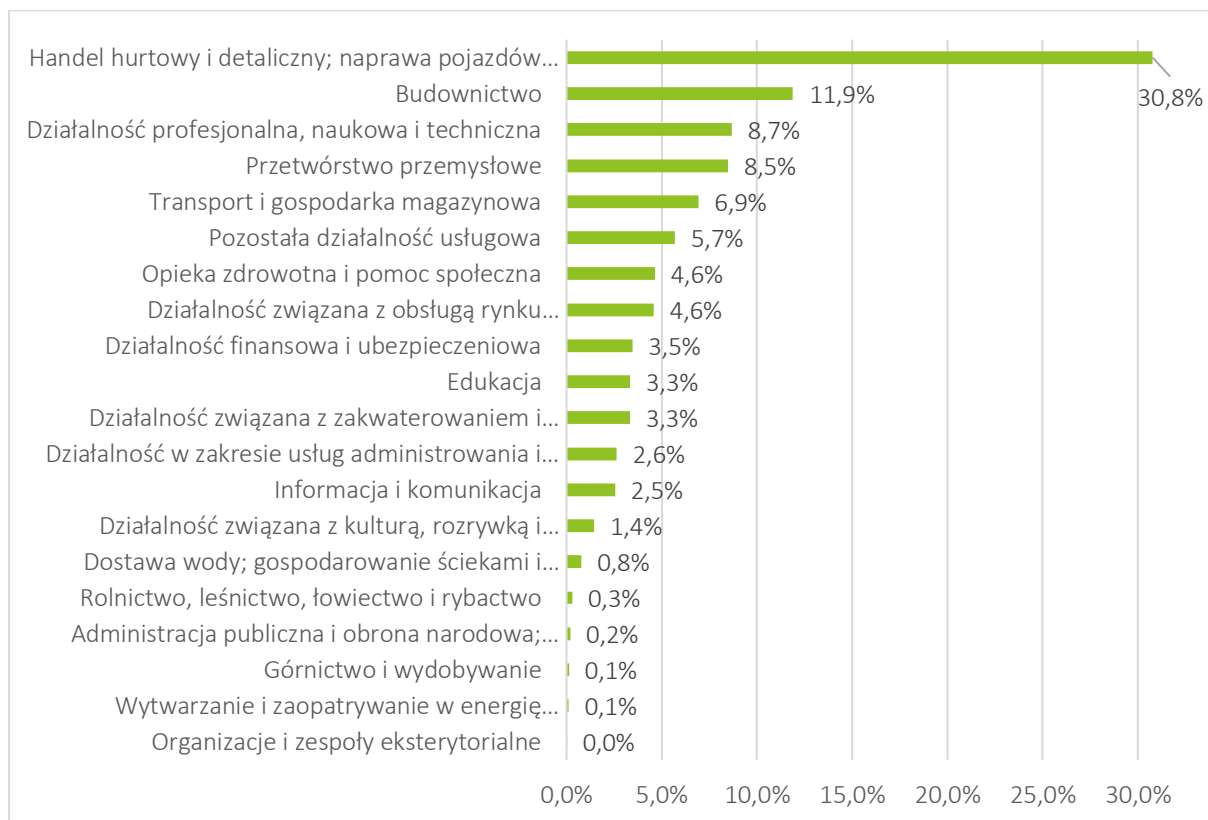
Tabela 1 Wielkość przedsiębiorstwa (a dzielnica)

Wielkość przedsiębiorstwa (ilość zatrudnianych osób)	Makrodzielnica miasta Dąbrowa Górnicza, w której firma jest zarejestrowana							
	Śródmieście	Reden	Gołonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
Jednoosobowa działalność gospodarcza	33,3%	37,9%	31,4%	35,1%	39,2%	38,5%	64,3%	35,4%
2-4 osób	33,3%	33,3%	25,4%	21,6%	27,5%	38,5%	28,6%	29,5%
5-10 osób	23,9%	12,1%	27,1%	16,2%	15,7%	23,1%	7,1%	21,1%
11-50 osób	6,5%	16,7%	11,0%	10,8%	13,7%	0,0%	0,0%	10,0%
51-249 osób	2,2%	0,0%	4,2%	16,2%	3,9%	0,0%	0,0%	3,5%
250 osób i więcej	0,7%	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%

Źródło: badanie własne, n=450

Wśród podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie miasta, niemal 1/3 firm stanowią firmy z branży handlowej. Kolejne około 12% podmiotów to firmy z branży budowlanej. Udział firm z branży kreatywnej oraz rzemiosła jest mocno ograniczony i wynosi w okolicach kilku procent i jest trudny do jednoznacznego oszacowania, ze względu na brak szczegółowych danych i podziału na tego typu branże w statystykach GUS. Branże te jak wykazano w pogłębionej diagnozie odznaczają się bardzo wolnym przyrostem lub wręcz stagnacją.

Wykres 3 Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2016

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Biorąc pod uwagę liczbę i rozmieszczenie firm działających na terenie Dąbrowy Górniczej można wskazać, iż blisko 60% z ogółu podmiotów zarejestrowanych w mieście, prowadzi działalność na terenie 2 dzielnic – Śródmieście oraz Gołonóg. Ponadto na terenie Śródmieścia rejestrowanych jest przeciętnie więcej firm niż w pozostałych częściach miasta (około 15,2 firmy na każde 100 mieszkańców), co świadczy o naturalnej tendencji dzielnicy, do rozwijania i lokowania działalności gospodarczej na jej terenie.

Tabela 2 Rozmieszczenie firm oraz liczba firmy objętych badaniem

Dzielnica	Liczba firm	Liczba mieszkańców	liczba firm na 100 mieszk.	% firm w mieście	Liczba firm objętych badaniem
Śródmieście	3 716	24 499	15,2	28%	138
Reden	1 931	21 006	9,2	14%	66
Gołonóg	4 073	35 202	11,6	30%	118
Strzemieszyce	956	9 767	9,8	7%	37
Ząbkowice	1 648	16 054	10,3	12%	51
Zielone Pogorie	718	6 175	11,6	5%	26
Zespół dzielnic wschodnich	335	5 196	6,5	3%	14
Razem	13 377	117 899	11,3	100%	450

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Dąbrowie Górniczej

Odnosząc się do danych zamieszczonych w powyższym zestawieniu należy także podkreślić, iż w trakcie badań przedsiębiorców miasta Dąbrowa Górnicza, w trakcie doboru próby badawczej (450 podmiotów) uwzględniono rozmieszczenie przedsiębiorców w podziale na dzielnice, wobec czego udział firm z poszczególnych dzielnic odpowiadał rzeczywistemu ich rozkładowi w mieście.

W oparciu o dane zgromadzone w trakcie badania ankietowego można wskazać, iż zdecydowana większość firm w Dąbrowie Górnicze to podmioty o ugruntowanej pozycji, funkcjonujące na lokalnym rynku powyżej 7 lat. Informacja ta ma istotne znaczenie w kontekście kolejnych przytoczonych danych odnoszących się do sytuacji lokalnych firm oraz ich potencjału w zakresie włączenia w proces rewitalizacji Śródmieścia.

Tabela 3 Czas funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku

Makrodzielnica miasta Dąbrowa Górnicza, w której firma jest zarejestrowana								
Czas funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku:	Śródmieście	Reden	Gołonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespót dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
Poniżej roku	0,7%	3,0%	0,8%	2,7%	0,0%	3,8%	7,1%	1,5%
1-3 lat	4,3%	6,1%	6,8%	5,4%	5,9%	0,0%	7,1%	5,5%
4-6 lat	10,9%	12,1%	7,6%	10,8%	11,8%	15,4%	0,0%	10,1%
7-15 lat	32,6%	25,8%	27,1%	27,0%	37,3%	30,8%	50,0%	30,6%
Powyżej 15 lat	51,4%	53,0%	57,6%	54,1%	45,1%	50,0%	35,7%	52,4%

Źródło: badanie własne, n=450

2.3 Zasięg działania i kondycja firm

Prawie połowa wszystkich firm zarejestrowanych na terenie Dąbrowy Górniczej określiła swój zasięg działalności jako lokalny (48%), natomiast co piąte przedsiębiorstwo wskazało na regionalny, a nawet krajowy zasięg działania (20%). Badane firmy koncentrują się zatem na prowadzeniu działalności w najbliższym otoczeniu, co może z przedstawionej powyżej charakterystyki lokalnych przedsiębiorców, rozmiaru firm, profilu działalności etc.

Tabela 4 Zasięg działalności przedsiębiorstwa a dzielnica

Zasięg działalności przedsiębiorstwa:	Makrodzielnica miasta Dąbrowa Górnicza, w której firma jest zarejestrowana							
	Śródmieście	Reden	Gofonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
Lokalny- obejmujący nie więcej niż województwo	47,1%	56,1%	47,5%	43,2%	49,0%	50,0%	28,6%	48,0%
Regionalny - obejmujący więcej niż jedno województwo	23,9%	16,7%	24,6%	10,8%	11,8%	19,2%	14,3%	20,2%
Krajowy	23,9%	15,2%	15,3%	10,8%	27,5%	19,2%	35,7%	19,7%
Międzynarodowy w ramach UE	2,2%	9,1%	8,5%	18,9%	7,8%	7,7%	14,3%	7,6%
Międzynarodowy poza UE	2,9%	3,0%	4,2%	16,2%	3,9%	3,8%	7,1%	4,6%

Źródło: badanie własne, n=450

Przychody co trzeciej badanej firmy w Dąbrowie Górniczej nie przekroczyły w 2016 roku 100 tys. złotych (36%). Co szóste przedsiębiorstwo w tym mieście stwierdziło natomiast, że jego przychody za ubiegły rok mieszczą się w granicach 100-500 tys. złotych (17%). Zatem blisko połowa firm w mieście (lub więcej, biorąc pod uwagę liczbę odmów odpowiedzi) to firmy o niewielkim budżecie.

Tabela 5 Przychody firm w 2016 roku

Jakie przychody uzyskała Pana/i firma w 2016 r.?	Makrodzielnica miasta Dąbrowa Górnicza, w której firma jest zarejestrowana							
	Śródmieście	Reden	Gofonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
do 100 tys. zł	31,2%	42,4%	33,1%	43,2%	35,3%	53,8%	42,9%	36,4%
od 100 tys. do 500 tys. zł	15,9%	18,2%	17,8%	13,5%	17,6%	15,4%	28,6%	17,1%
500 tys. do 1 mln zł	0,7%	3,0%	4,2%	5,4%	9,8%	7,7%	7,1%	4,0%
od 1mln do 5 mln zł	2,2%	7,6%	5,1%	10,8%	3,9%	0,0%	0,0%	4,4%
od 5 mln do 10 mln zł	0,0%	0,0%	2,5%	0,0%	3,9%	0,0%	0,0%	1,1%
od 10 mln do 50 mln zł	1,4%	0,0%	3,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,3%
od 50 mln do 100 mln zł	0,0%	0,0%	0,8%	0,0%	2,0%	0,0%	0,0%	0,4%
odmowa odpowiedzi	48,6%	28,8%	33,1%	27,0%	27,5%	23,1%	21,4%	35,1%

Źródło: badanie własne, n=450

Zdecydowana większość wszystkich firm w Dąbrowie Górniczej wskazała na brak zmian w kwestii: zasięgu terytorialnego działania przedsiębiorstwa (74%), liczby osób zatrudnionych (68%), inwestycji w firmie (66%), zakresu oferty usług/ produktów firmy (64%), liczby klientów (48%) oraz wysokości obrotów (40%). Największy wzrost zaobserwować można jeśli chodzi o zakres oferty usług/ produktów firmy (28%) oraz wysokość obrotów (27%). Co czwarta firma w Dąbrowie Górniczej stwierdziła spadek wysokości obrotów (25%) oraz liczby klientów (24%). Z zebranych danych wynika zatem, iż firmy te cechuje raczej stagnacja, co może być bezpośrednio powiązane z wiekiem firm, ograniczonymi przychodami oraz nielicznym zatrudnieniem.

Tabela 6 Rozwój firmy na przestrzeni ostatnich 3 lat

Proszę określić jak w ostatnich 3 latach zmieniła się sytuacja Państwa firmy w zakresie:	wzrost	spadek	bez zmian	Nie wiem, trudno powiedzieć
	%	%	%	%
liczby osób zatrudnionych	13,9%	14,7%	68,2%	3,3%
liczby klientów	22,3%	24,3%	47,5%	5,9%
zasięgu terytorialny działania przedsiębiorstwa	17,2%	4,1%	74,3%	4,4%
wysokości obrotów	26,5%	25,3%	40,2%	8,0%
zakres oferty usług/produktów firmy	27,8%	4,8%	64,4%	3,0%
inwestycje w firmie	22,2%	6,9%	66,1%	4,7%

Źródło: badanie własne, n=450

O braku istotnych zmian w strukturze i działaniu dąbrowskich firmy świadczą także kolejne wskaźniki:

- 2/3 badanych firm w ciągu ostatnich 12 miesięcy nie poszukiwała pracowników,
- Około respondentów 90% twierdzi, że nie ma takiej potrzeby lub zatrudnia stałą kadrę,
- 3/4 firm poszukujących pracowników miało problemy z ich znalezieniem, przy czym główne powody ze znalezieniem pracowników wynikają:
 - Brak osób z odpowiednim wykształceniem – 40%,
 - Brak chętnych do pracy – 35%,
 - Brak osób z doświadczeniem – 24%

Z przeprowadzonych badań wynika także, że aktualna sytuacja dąbrowskich przedsiębiorców prawdopodobnie nie będzie ulegała istotnym zmianom, a przynajmniej nie za sprawą działań oddolnych. Może o tym świadczyć kilka kolejnych czynników, wśród których wymienić można:

- Bardzo ograniczoną współpracę przedsiębiorców z Instytucjami Otoczenia Biznesu. Zaledwie 3% badanych firm deklaruowało współpracę z tego typu podmiotami.
- Przedsiębiorcy sporadycznie szukają wsparcia w rozwoju działalności w instytucjach zewnętrznych - 2/3 badanych deklaruje brak potrzeb tego typu wsparcia, kolejnych 10% badanych firm nie zna tego typu instytucji.
- Wśród badanych firm w Dąbrowie Górniczej, rzadkością jest także współpraca z lokalnymi zrzeszeniami przedsiębiorców. Zaledwie około 10% badanych firm deklaruje przynależność/współpracę z zrzeszeniami przedsiębiorców.

Z powyższego wynika, iż firmy te nastawione są raczej na utrzymywanie aktualnego status quo, niż na rozwój współpracy, czy wzmacnianie potencjału w oparciu o instytucje zewnętrzne.

2.4 Ocena potencjałów i atrakcyjności inwestycyjnej Dąbrowy Górniczej

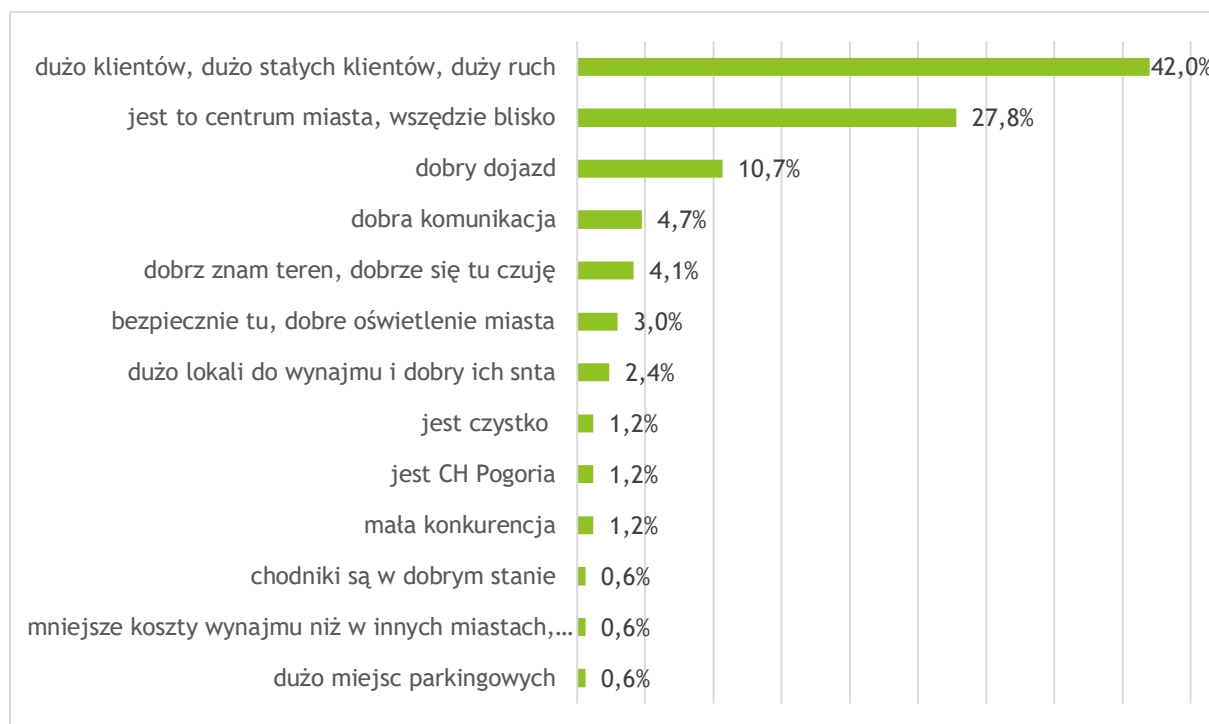
Przedsiębiorcy z Dąbrowy Górniczej oceniając dostępność i jakość poszczególnych zasobów społecznych i technicznych na terenie miasta najwyższe noty wystawili dla dostępności komunikacyjnej obszaru (łatwości dojazdu, usytuowania, przemieszczania się po obszarze) (łącznie 77% pozytywnych ocen, z czego 34% to odpowiedzi „bardzo dobrze”), ogólnego stanu infrastruktury technicznej miasta (stanu dróg, dostępu do wody, gazu, itp.) (łącznie 69% pozytywnych ocen, z czego 19% to odpowiedzi „bardzo dobrze”) oraz dla ogólnego poziomu jakości życia w mieście (łącznie 58% pozytywnych ocen, z czego 47% to odpowiedzi „raczej dobrze”). Najślabiej oceniona została dostępność wykwalifikowanej kadry pracowniczej i potencjalnych pracowników (łącznie 26% negatywnych ocen, z czego 12% to odpowiedzi „bardzo źle”). Natomiast prawie połowa badanych nie potrafiło ocenić na skali jakości przygotowania absolwentów szkół do pracy (44% odpowiedzi „nie wiem, trudno powiedzieć”).

Z przeprowadzonych badań wynika, iż około 78% badanych firm jest przekonana, że Dąbrowa Górnicza jest miastem atrakcyjnym dla inwestorów. Niemal połowa badanych (45%) pytana o to czy Śródmieście jest ich zdaniem miejscem atrakcyjnym do prowadzenia inwestycji, jest zdania twierdzącego. Jednocześnie Śródmieście zdaniem badanych, jest najatrakcyjniejszą z wszystkich dzielnic Dąbrowy Górniczej pod względem prowadzenia inwestycji (28% ogółu wskazań). Do najatrakcyjniejszych ulic Śródmieścia zaliczono ulicę 3 Maja oraz aleję Tadeusza

Kościuszki. Najmniej atrakcyjne ulice Śródmieścia badani lokowali w pobliżu granicy miasta z sąsiednim Będzinem.

Z kolei respondenci i respondentki prowadzący działalność gospodarczą na terenie Śródmieścia Dąbrowy Górniczej wśród największych atutów dzielnicy wymieniali ilość klientów, w tym stałych klientów oraz tzw. duży ruch (42% odpowiedzi), to, że jest „wszędzie blisko” (27,8% odpowiedzi), a także dobry dojazd (10,7% wskazań).

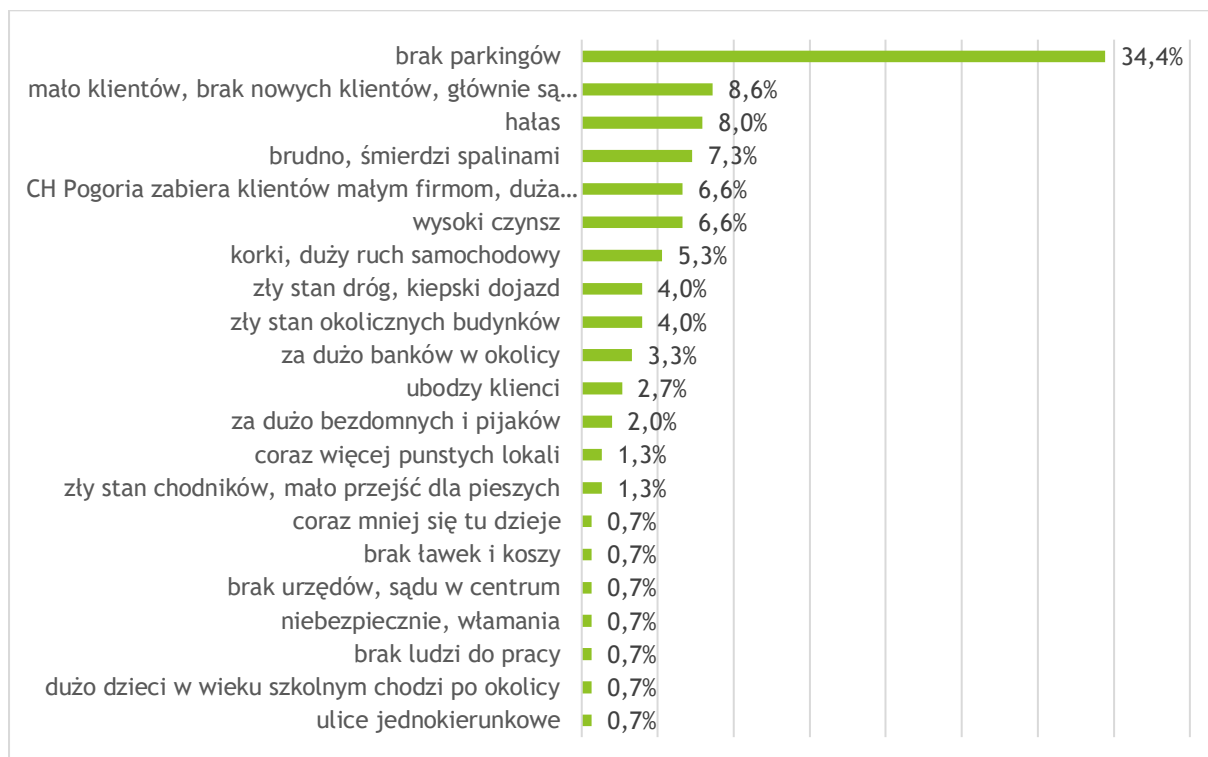
Wykres 4 Największa zaleta prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Śródmieścia Dąbrowy Górniczej

Źródło: badania własne, N=150. Możliwe było wskazanie jednej zalety

Wśród największych wad prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Śródmieścia badani najczęściej wskazywali na brak parkingów (34,4% odpowiedzi), niewielką ilość klientów, brak nowych klientów i to, że głównie są tylko stali klienci (8,6% odpowiedzi), hałas (8% odpowiedzi), bród i zapach spalin (7,3% odpowiedzi), wysoki czynsz oraz drenowanie drobnego handlu przez centrum handlowe (po 6,6% odpowiedzi). Analizując najczęściej wskazywane wady prowadzenia działalności w Śródmieściu można wskazać na ich korelację z ruchem samochodowym. Świadczy o tym zarówno wysoka liczba wskazań „brak parkingów”, jak i pozostałe negatywne czynniki wynikające z ruchu samochodowego – hałas, zanieczyszczenie, zapach spalin. Szczegółowy rozkład uzyskanych odpowiedzi znajduje się na poniższym wykresie.

Wykres 5 Największa wada prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Śródmieścia Dąbrowy Górniczej

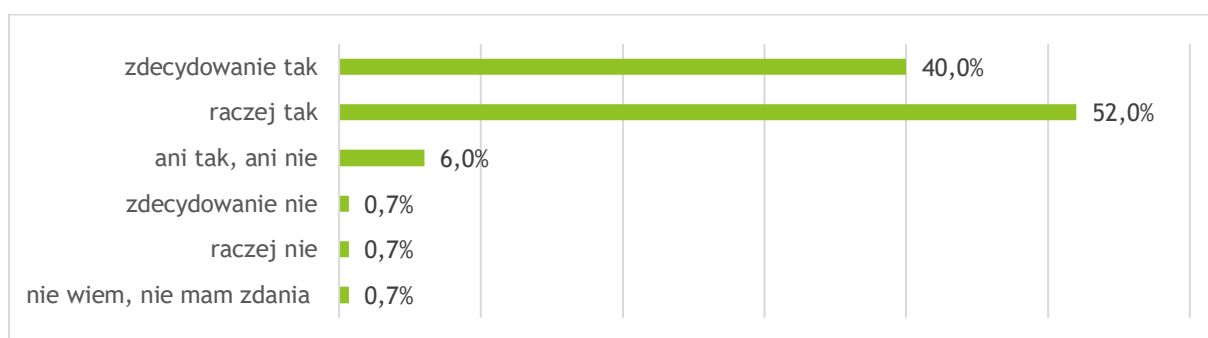

Źródło: badania własne, N=150. Możliwe było wskazanie jednej, głównej wady

2.5 Atrakcyjność DEFUM

W kolejnej części badania respondenci i respondentki prowadzący działalność w Śródmieściu zaproszeni zostali do zdiagnozowania tego, czy obszar byłych zakładów DEFUM może w przyszłości stać się terenem atrakcyjnym do inwestowania/prowadzenia działalności gospodarczej. 40% badanych zdecydowanie zgodziło się z tą tezą, 52% wybrało odpowiedź „raczej tak”. 6% badanych nie miało na ten temat wyrobionego zdania, natomiast ze wskazaniami „zdecydowanie nie”, „raczej nie”, „nie mam zdania” zgodzili się pojedynczy respondenci i respondentki.

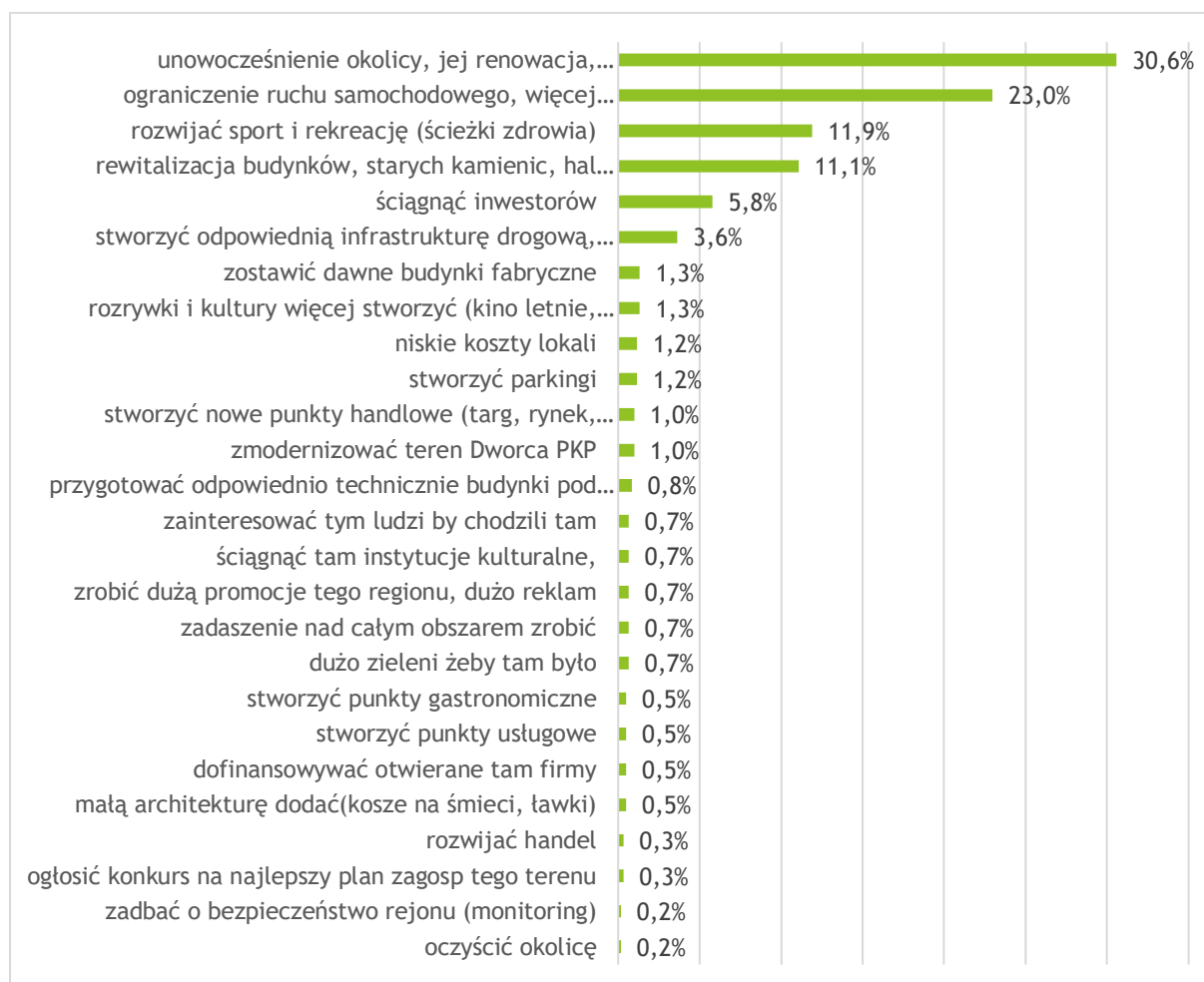
Wykres 6 Czy obszar byłych zakładów DEFUM może w przyszłości stać się terenem atrakcyjnym do inwestowania/prowadzenia działalności gospodarczej?

Źródło: badania własne, N=150

Wśród wskazań dotyczących działań, które powinny zostać podjęte by obszar byłych zakładów DEFUM stał się w przyszłości atrakcyjny gospodarczo i biznesowo pojawiały się najczęściej postulaty związane z odpowiedzialną renowacją obszaru (30,6% odpowiedzi), ograniczeniem ruchu samochodowego i zwiększeniem ilości chodników (23,0% wskazań), rozwijaniem sportu i rekreacji, tzw. ścieżek zdrowia (11,9% wskazania). Kolejne, najczęściej pojawiające się postulaty dotyczyły rewitalizacji budynków, starych kamienic, hal pofabrycznych i stworzenia w nich lokali usługowych (11,1% odpowiedzi), przyciągnięcia inwestorów (5,8% odpowiedzi) oraz stworzenia odpowiedniej infrastruktury drogowej, dojazdowej, ciągów komunikacyjnych łączących były zakłady DEFUM z resztą centrum (3,6% wskazań). Pozostałe, zaprezentowane w poniższym zestawieniu propozycje zyskały od 1 do 8 wskazań.

Wykres 7 Działania, które powinny zostać podjęte by obszar byłych zakładów DEFUM stał się w przyszłości atrakcyjny gospodarczo i biznesowo

Źródło: badania własne, N=150. Możliwe było wybranie wielu odpowiedzi

O atrakcyjności terenów byłych zakładów DEFUM świadczą także kolejne dane:

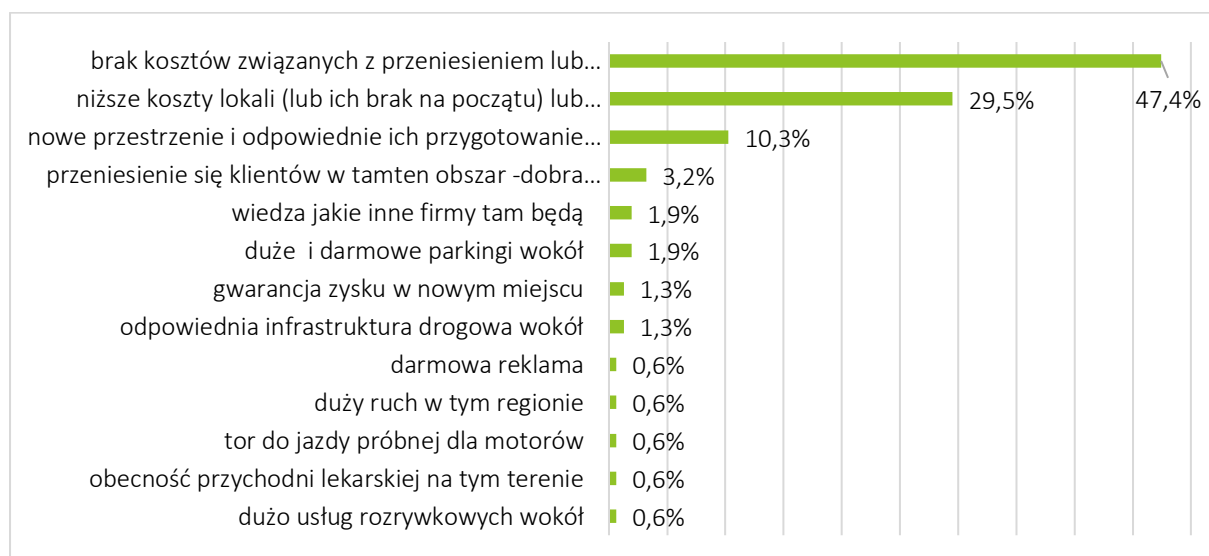
- Około 1/4 badanych przedsiębiorców z Dąbrowy Górniczej (próba N=450) jest potencjalnie zainteresowanych założeniem nowego podmiotu na terenie DEFUM. Podobnego zdania jest około 1/3 firm ze Śródmieścia,
- Około 15% przedsiębiorców z terenu miasta, byłoby skłonnych przenieść tam swoją działalność. Częściej gotowa na to była by około 1/4 firm ze Śródmieścia.

Z przedstawionych informacji wynika zatem, że dąbrowskie firmy chętniej zakładają możliwość inwestowania i tworzenia nowych podmiotów na terenie byłych zakładów DEFUM, niż przenoszenia swych siedzib, co może wynikać z profilu ich działalności oraz posiadania względnie stałej grupy klientów – o tym świadczą także wypowiedzi badanych uzyskane w trakcie badań jakościowych (wywiadów indywidualnych oraz grup fokusowych).

Potencjalnie największe zainteresowanie inwestowaniem na terenie DEFUM wykazują firmy z branż: kreatywnych, gastronomi, usług specjalistycznych, rzemiosła i handlu.

Uczestnicy i uczestniczki badania zapytani o to, co skłoniłoby/ jakie warunki musiały zostać spełnione aby firma była skłonna zainwestować na terenie byłych zakładów DEFUM, w celu utworzenia nowego podmiotu lub przeniesienia działalności, wskazywali na takie czynniki jak brak kosztów związanych z przeniesieniem lub otwarciem firmy na terenie byłych zakładów DEFUM (47,4% wskazań), niewielkie koszty najmu lokalu lub ich brak (29,5% odpowiedzi), nowe, łatwe do adaptacji przestrzenie (10,3% wskazań). Pozostałe warunki zaproponowane przez respondentów i respondentki osiągnęły od 1 do 5 wskazań. Wszystkie zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 8 Warunki inwestowania na terenie byłych zakładów DEFUM

Źródło: badania własne, N=150

3. Otoczenie społeczne

3.1 Charakterystyka badanej populacji

W przedmiotowym rozdziale prezentowane są dane odnoszące się przede wszystkim do otoczenia społecznego procesu rewitalizacji, a w szczególności dane zgromadzone w trakcie badań pełnoletnich mieszkańców Dąbrowy Górniczej. W trakcie prac diagnostycznych badaniem objęto 500 pełnoletnich mieszkańców Dąbrowy Górniczej oraz 200 mieszkańców Śródmieścia. Osobnymi badaniami objęto 776 uczniów szkół średnich w mieście Dąbrowa Górnicza, a także 729 studentów i studentek uczelni w Dąbrowie Górniczej oraz Sosnowcu. Jednakże ze względu na skrótowy charakter raportu, dane te prezentowane będą wyłącznie w sposób wybiórczy, nawiązujący do głównych przesłanek płynących z badań. Pełne zestawienia danych odnoszące się do wymienionych grup, znajdują się w raportach tematycznych.

Badane osoby pełnoletnie, to w większości **osoby pracujące**, zamieszkujące miasto od urodzenia, lub od kilku dekad. Zdecydowana większość badanych **nie planuje zmiany miejsca zamieszkania**, co może wskazywać na przywiązanie mieszkańców do miasta oraz świadczyć o ogólnej dobrej jakości życia w Dąbrowie Górniczej. Wyjątek stanowią osoby młode – uczniowie i studenci, wśród których odsetek deklaracji związanych z migracjami jest wyższy, za sprawą planów związanych z dalszym kształceniem (uczniowie) oraz poszukiwaniem pracy (studenci). Większość badanych uważa sytuację materialną swojej rodziny za dobrą lub bardzo dobrą.

3.2 Śródmieście i Centrum Dąbrowy Górniczej

Jednym z pierwszych pytań ankiety było pytanie o to, jaką część miasta respondenci określiliby mianem „Centrum miasta”? Wśród najczęstszych odpowiedzi pojawiały się sugestie, iż jest to Pałac Kultury Zagłębia, Plac Wolności oraz jego okolice. Tak zdefiniowane Centrum badani odwiedzają najczęściej co najmniej raz w tygodniu (42%), co piąta osoba odwiedza te miejsca codziennie, a co czwarta kilka razy w miesiącu. Centrum Dąbrowy Górniczej najczęściej, bo codziennie jest odwiedzane przez mieszkańców samego Śródmieścia (38%) oraz Zielonych Pogorii (35%). Mieszkańcy pozostałych dzielnic centrum odwiedzają na ogół co najmniej raz w tygodniu (minimum 38% w przypadku Gołonoga i maksymalnie 47% wskazań dla tej odpowiedzi w przypadku mieszkańców zespołu dzielnic wschodnich i Redenu). Najrzadziej

okolice Placu Wolności i Pałacu Kultury Zagłębia odwiedzają mieszkańcy Gołonoga, Ząbkowice i zespołu dzielnic wschodnich (około połowa badanych z tych dzielnic odwiedza centrum tylko kilka razy w miesiącu lub rzadziej).

W Centrum Dąbrowy Górniczej zdecydowanie najczęściej przebywają najmłodszy badani - w grupie wiekowej 18-24 lata aż 34% bywa tu codziennie, a 42% co najmniej raz w tygodniu. Im starsi respondenci tym rzadziej odwiedzają Centrum Dąbrowy Górniczej.

Tabela 7 Częstość przebywania w Centrum (a dzielnice)

3. Jak często bywa Pan(i) w okolicach Placu Wolności/Pałacu Kultury Zagłębia - tj. w Śródmieściu/Centrum Dąbrowy Górniczej?	W jakiej makrodzielnicy Pan(i) mieszka?							
	Śródmieście	Reden	Gołonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
codziennie	37,7%	21,3%	12,2%	13,6%	4,8%	35,0%	4,3%	20,1%
co najmniej raz w tygodniu	42,5%	46,7%	38,3%	42,2%	43,9%	31,9%	47,0%	41,7%
kilka razy w miesiącu	11,5%	22,0%	28,5%	28,4%	39,3%	21,0%	25,1%	24,1%
rzadziej niż raz w miesiącu	6,4%	6,1%	14,9%	7,5%	8,3%	7,1%	18,3%	9,6%
raz w roku lub rzadziej / w ogóle	1,9%	3,9%	6,1%	8,2%	3,6%	5,0%	5,3%	4,5%

Źródło: badania własne, N=477

Centrum Dąbrowy Górniczej jest największym magnesem dla mieszkańców, którzy chcą zrobić w tej części miasta zakupy (49%), spotkać się z rodziną i znajomymi (27%), pospacerować, spędzić wolny czas (27%) lub też skorzystać z oferty kulturalnej (27%). Co czwarta osoba często odwiedza Centrum miasta ze względu na korzystanie z oferty instytucji kultury, kina, biblioteki, Pałacu Kultury Zagłębia lub muzeum (26%), a co piąta bywa w centrum przesiadając się na inną linię lub środek transportu (20%). Respondenci w zdecydowanej większości nie bywają w centrum z powodu szkoły/ uczelni, czy pracy.

Tabela 8. Cel przebywania w Centrum

5. W jakim celu najczęściej przebywa Pan(i) w Centrum Dąbrowy Górniczej? Poza ewentualnym zamieszkiwaniem.	wcale/ w ogóle	sporadycznie/ rzadko	często
	%	%	%
Zakupy	9,8%	41,0%	49,1%
Spotkania z rodziną/znajomymi	30,3%	42,7%	27,0%
Spacery, spędzanie wolnego czasu	35,3%	38,1%	26,6%
Korzystanie z oferty instytucji kultury, kino, biblioteka, Pałac Kultury Zagłębia, Muzeum i in.	20,0%	53,7%	26,3%

Przesiadki na inną linię lub środek transportu	49,9%	30,4%	19,7%
Korzystanie z oferty gastronomicznej, kawiarni, restauracji, PUB-ów	33,9%	48,9%	17,1%
Korzystanie z oferty rozrywkowej	23,7%	60,0%	16,4%
Korzystanie z oferty usługowej firm zlokalizowanych w Centrum - fryzjer, kosmetyczka, naprawy sprzętów, fotograf, ksero itp.	36,7%	50,0%	13,2%
Uczestnictwo w wydarzeniach sportowych, sport, aktywność fizyczna	53,3%	33,7%	13,0%
Praca	86,5%	4,3%	9,2%
Inne	92,6%	4,3%	3,1%
Szkoła/uczelnia	95,4%	2,3%	2,3%

Źródło: badania własne, N=477

Mieszkańcy i mieszkanki Śródmieścia po swojej dzielnicy najczęściej poruszają się pieszo (63%), bądź w mniejszym stopniu samochodem (45%). W pozostałych dzielnicach zdecydowanie dominuje przemieszczanie się do Śródmieścia za pomocą własnego auta (od 60% w przypadku Redenu, aż do 87% jeśli chodzi o zespół dzielnic wschodnich). Na drugim miejscu pojawiała się komunikacja autobusowa. Warto zwrócić uwagę na fakt, że dziesiąty mieszkaniec Redenu dojeżdża do centrum tramwajem, a 11% badanych z Ząbkowic do centrum dociera koleją.

Tabela 9. Czym badani dojeżdżają do Centrum (a dzielnice)

W jaki sposób najczęściej dociera Pan(i) do Centrum miasta/Śródmieścia?	W jakiej makrodzielnicy Pan(i) mieszka?							Ogółem
	Śródmieście	Reden	Gołonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	
	%	%	%	%	%	%	%	
samochodem	44,7%	59,6%	68,8%	75,4%	79,1%	79,8%	86,6%	65,5%
autobusem	16,4%	33,7%	30,1%	30,0%	30,1%	24,4%	29,9%	27,0%
pieszo	62,6%	35,4%	9,0%	0,0%	0,0%	23,5%	0,0%	25,0%
tramwajem	2,9%	10,0%	29,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,8%
rowerem	4,2%	4,2%	4,6%	4,6%	2,8%	7,5%	0,0%	4,3%
koleją	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	11,4%	0,0%	0,0%	1,4%
busem (przewoźnik prywatny, D-etka)	0,0%	3,2%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,9%
w inny sposób	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%	1,8%	0,0%	0,0%	0,5%

Źródło: badania własne, N=477

Nieco ponad połowa badanych (54%) spędza w centrum miasta 1-2 godziny, a co piąta osoba do czterech godzin (22%). Potwierdzają to również szczegółowe dane w poszczególnych dzielnicach – w przypadku każdej dzielnicy dominującą odpowiedzią jest czas spędzany w Centrum od 1 do 2 godzin (powyżej połowy wskazań w każdej dzielnicy). Co piąta osoba ze

Śródmieścia (21%) spędza w tej dzielnicy mniej niż godzinę czasu podczas jednorazowego wyjścia z domu. Warto zwrócić uwagę na wysokie wartości wskazań na pobyty w Centrum miasta trwające od 2 do 4 godzin w przypadku mieszkańców Żąbkowic, zespołu dzielnic wschodnich i Strzemieszyc. Zależność taka może świadczyć o tym, że osoby mieszkające bliższej Centrum wychodzą częściej, ale na krótsze wizyty, natomiast mieszkańcy bardziej odległych dzielnic rzadziej wybierają się do centrum, ale załatwiają wówczas więcej spraw, jednocześnie dłużej przebywając w Śródmieściu.

Tabela 10. Czas spędzany w Śródmieściu (a dzielnice)

6. Ile czasu mniej więcej spędza Pan(i) w trakcie wymienionych wizyt w Centrum miasta/w Śródmieściu?	W jakiej makrodzielnicy Pan(i) mieszka?							
	Śródmieście	Reden	Gołonóg	Strzemieszyce	Żąbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
kilka-kilkanaście minut	6,0%	7,1%	3,0%	8,8%	2,2%	1,9%	7,6%	5,0%
do godziny	21,0%	18,0%	16,3%	10,8%	5,2%	22,1%	5,8%	15,7%
1-2 godziny	55,1%	54,5%	52,5%	54,9%	55,9%	54,1%	54,7%	54,3%
do 4 godzin	13,8%	17,5%	24,6%	25,5%	30,9%	19,9%	27,3%	21,5%
powyżej 4 godzin	4,0%	2,8%	3,7%	0,0%	5,8%	1,9%	4,5%	3,5%

Źródło: badania własne, N=477

3.3 Wady i zalety Śródmieścia

W kolejnej części badania, respondenci pytani byli o wady i zalety Śródmieścia Dąbrowy Górniczej. Poniżej przedstawiono główne wnioski z badań prowadzonych wśród mieszkańców miasta a następnie szczegółowe opinie wyrażane przez mieszkańców Śródmieścia w osobnym badaniu, skierowanym celowo do tej grupy respondentów (badanie 200 dorosłych mieszkańców dzielnicy Śródmieście).

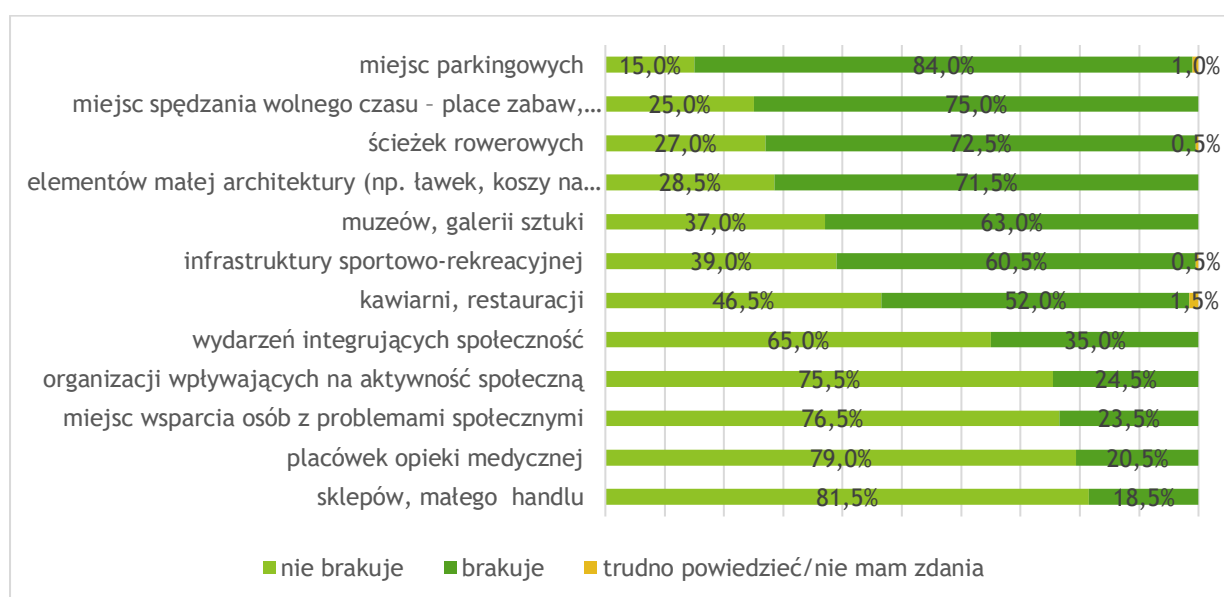
Najgorzej ocenione aspekty jakości życia w Śródmieściu to jakość środowiska naturalnego (oceniona negatywnie przez 51% ankietowanych) oraz dostępność miejsc parkingowych (49% ocen negatywnych). Blisko co czwarta ankietowana osoba negatywnie ocenia również dostępność usług służby zdrowia (27%), a także możliwość znalezienia zatrudnienia na terenie Śródmieścia (22%).

Najlepiej ocenione aspekty jakości życia w Śródmieściu to dostępność centrum handlowego (93% ocen pozytywnych), dostępność transportu publicznego (83%), dostępność terenów

zielonych (71%), dostępność oferty firm usługowych (69%), dostępność instytucji kultury (68%). Wysoko oceniono również estetykę otoczenia (61%), czystość na terenie dzielnicy (58%), dostępność miejsc, w których można spędzić wolny czas (58%) oraz stan techniczny chodników i oświetlenia (57%). Generalnie łatwo zauważyć, że oceny pozytywne przeważają nad negatywnymi.

Mieszkańcy Śródmieścia w badaniu dedykowanym dla tej grupy mieszkańców Dąbrowy Górniczej zostali poproszeni o ocenę poszczególnych elementów zagospodarowania infrastrukturalnego i usługowego Śródmieścia oraz wskazanie elementów brakujących, deficytowych. Ponad 70% badanych wskazało na 4 czynniki. Pierwszym z nich są miejsca parkingowe - 84% badanych wskazuje na ich zbyt małą liczbę na terenie Śródmieścia. Należy również zwrócić uwagę na identyfikowany brak ścieżek rowerowych (72,5%). Kolejna kwestia to miejsca spędzania czasu wolnego – 3/4 respondentów uważa, że ich liczba jest niewystarczająca. Natomiast ponad 70% badanych dostrzega również braki w małej architekturze, które są kłopotliwe dla korzystających z przestrzeni publicznej. Tylko około połowa respondentów deklaruje, iż w ich opinii w Śródmieściu jest zbyt mało lokali gastronomicznych. Jednocześnie dla większości liczba wydarzeń kulturalnych na omawianym terenie jest na oczekiwanym poziomie. Symptomatycznym zjawiskiem, z punktu widzenia profilu Śródmieścia jest deklaracja braku potrzeby tworzenia miejsc wsparcia dla osób z problemami społecznymi (76,5% badanych twierdzi, iż takich miejsc nie brakuje) oraz tworzenia/wpierania organizacji pozarządowych (75,5%).

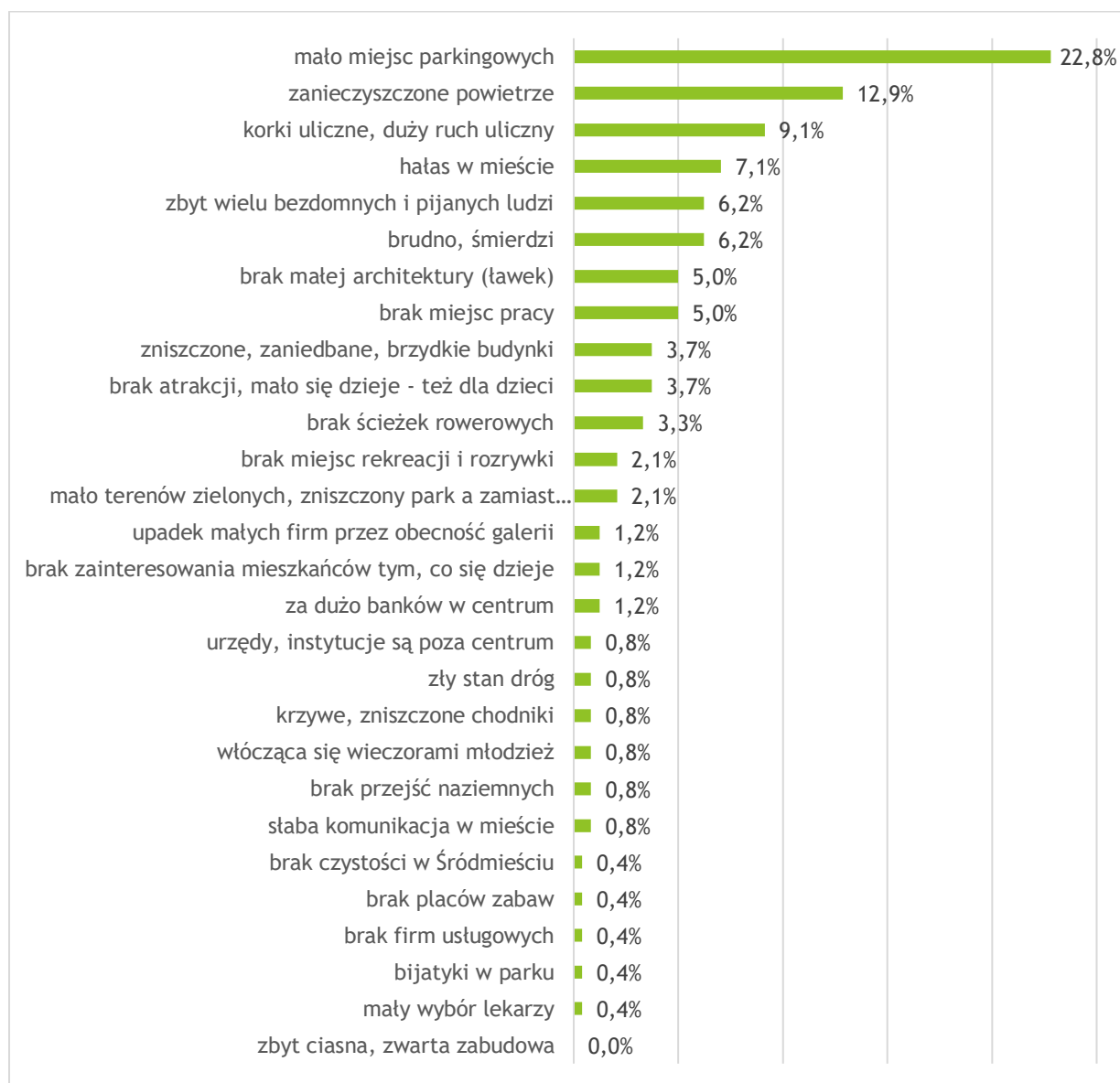
Wykres 9 Czego brakuje Pani/Pana zdaniem na terenie Śródmieścia? [%]

Źródło: badanie PAPI, N=200

Mieszkańcy Śródmieścia zostali również poproszeni o wskazanie wad dzielnicy z punktu widzenia mieszkańców – użytkowników tej przestrzeni. Blisko 23% za główną wadę uznaje brak dostatecznej liczby miejsc parkingowych. Deklaracja ta pokrywa się z katalogiem wskazywanych braków infrastrukturalnych. Jednakże w tym kontekście warto zwrócić uwagę na odsetek respondentów wskazujących na problem korków ulicznych i natężenia ruchu samochodowego (9,1%) oraz niskiej emisji (zanieczyszczenia powietrza – 12,8%). Dodatkowo badani dostrzegają problem hałasu 7,0%. Tym samym z jednej strony badani dostrzegają problem dostosowania przestrzeni do potrzeb korzystających z samochodów, z drugiej natomiast respondenci wskazują na negatywne skutki związane z komfortem życia w mieście i jakością środowiska naturalnego.

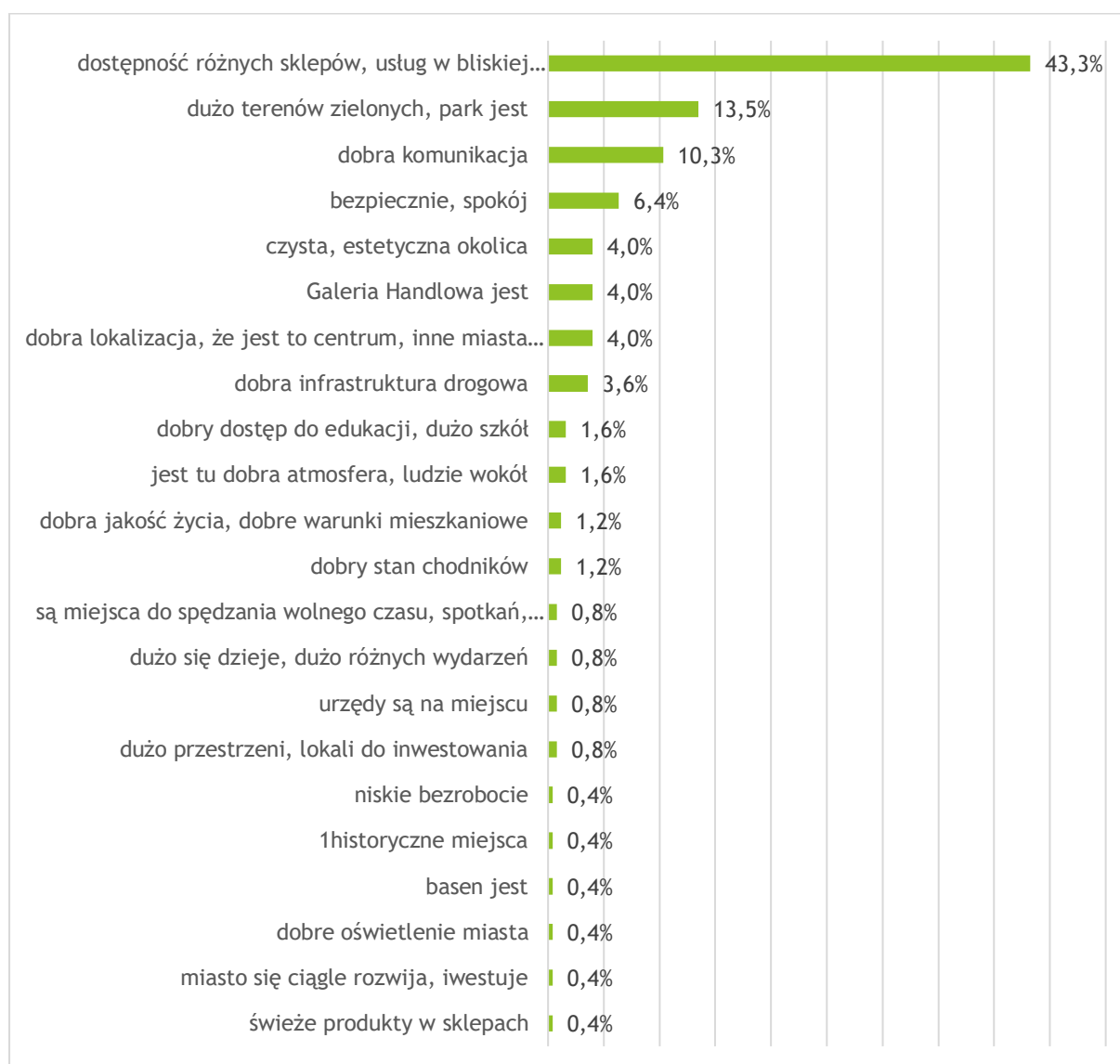
Wykres 10 Jakie są Pani/Pana zdaniem największe wady Śródmieścia? [%]

Źródło: badanie PAPI, N=200

Główną zaletą wymienianą przez 43,2% mieszkańców Śródmieścia jest ergonomia przestrzeni badanej części miasta wpływająca na to, że odległości pomiędzy poszczególnymi punktami są relatywnie niewielkie. W ramach tej odpowiedzi respondenci wskazywali również na funkcje usługowe typowe dla części śródmiejskich. Drugą ważną zaletą wskazywaną przez badanych są tereny zielone, reprezentowane głównie przez Park Hallera (13,4% wskazań). Dla co dziesiątego badanego ważne jest skomunikowanie Śródmieścia, na terenie którego znajduje się centrum przesiadkowe. Warto również wskazać odpowiedzi mówiące o bezpieczeństwie na omawianym terenie (6,3%) i jego estetyce (3,8%). Podsumowując badani cenią Śródmieście za posiadanie funkcji centrotwórczych, bogactwo zieleni miejskiej oraz relatywnie spokojny charakter – przyjazny do życia.

Wykres 11 Jakie są Pani/Pana zdaniem największe zalety Śródmieścia? [%]

Źródło: badanie PAPI, N=200

3.4 Śródmieście Dąbrowy Górniczej w perspektywie uczniów

W badaniu udział wzięło łącznie 776 uczennic (56%) i uczniów (44%) szkół średnich z miasta Dąbrowa Górnicza w wieku od 16 do 25 lat. Niemal 1/3 ogółu uczestników badania zamieszkiwała na terenie miasta Dąbrowa Górnicza (62,6% badanych), pozostała część badanych poza jego granicami (36,3% respondentów). Wśród uczniów i uczennic kształcących się w szkołach funkcjonujących na terenie Dąbrowy Górniczej najliczniejszą grupę stanowili respondenci z dzielnic Gołonóg (62 osoby), Mydlisce Północne (53 respondentów) oraz Reden–Adamiecki (45 osób). Respondenci i respondentki spoza terenu Dąbrowy Górniczej najliczniej reprezentowali Sosnowiec (98 respondentów), Będzin (74 osoby) i Ząbkowice (40 respondentów). 12% badanych pochodziło z innych niż określone w kafeterii lokalizacji, między innymi z Łazów (13 osób), Olkusza (6 respondentów), Siewierza (6 badanych), Sławkowa (19 respondentów), Wojkowic (9 badanych) i Zawiercia (3 respondentów). Przekrój badanych pozwala twierdzić, iż Dąbrowa Górnicza stanowi ośrodek kształcenia nie tylko dla własnych mieszkańców, ale także dla okolicznych miejscowości. Fakt ten świadczy, iż miasto ma potencjał przyciągania i tworzenia interesującej oferty dla odbiorców zewnętrznych – nie tylko w zakresie oferty edukacyjnej o czym świadczą dalsze wyniki badań.

Częstotliwość i powody przebywania w Śródmieściu

Z zebranych informacji wynika, iż niemal połowa badanych (344 osoby) przebywa/ przychodzi/ przyjeżdża do Centrum Dąbrowy Górniczej codziennie. 28,5% respondentów przebywa w Centrum co najmniej raz w tygodniu. 14,4% uczniów i uczennic odwiedza Śródmieście kilka razy w miesiącu. 4% badanych odwiedza Centrum kilka razy do roku lub rzadziej niż raz w roku.

Uczniowie i uczennice zamieszkujący Dąbrowę Górniczą częściej niż mieszkańcy i mieszkanki innych miejscowości robią w Śródmieściu zakupy, korzystają z oferty instytucji kultury, spotykają się z rodziną, uczestniczą w wydarzeniach sportowych, korzystają z oferty firm usługowych oraz lokali gastronomicznych. Częściej korzystają tutaj z oferty rozrywkowej i spacerują. Uczniowie i uczennice spoza Dąbrowy Górniczej częściej niż respondenci zamieszkujący miasto korzystają z oferty edukacyjnej, traktują Śródmieście jako „centrum przesiadkowe”. Cel odwiedzin Śródmieścia mieszkańców Dąbrowy Górniczej i mieszkańców innych miejscowości przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11 Cel odwiedzin Śródmieścia (mieszkańcy Dąbrowy Górniczej oraz mieszkańcy innych miejscowości)

	Dąbrowa Górnicza	Inne miejscowości
Zakupy	2,57	2,39
Szkoła/uczelnia	1,95	2,55
Korzystanie z oferty instytucji kultury, kino, biblioteka, Pałac Kultury Zagłębia, Muzeum i in.	1,85	1,69
Spotkania z rodziną/znajomymi	2,40	2,16
Uczestnictwo w wydarzeniach sportowych, sport, aktywność fizyczna	1,64	1,40
Korzystanie z oferty usługowej firm zlokalizowanych w Centrum – fryzjer, kosmetyczka, naprawy sprzętów, fotograf, xero itp.	1,75	1,36
Korzystanie z oferty gastronomicznej, kawiarni, restauracji, PUB-ów	2,29	2,00
Przesiadki na inną linię lub środek transportu	2,31	2,36
Korzystanie z oferty rozrywkowej	2,08	1,92
Spacery, spędzanie wolnego czasu	2,15	1,85
Inne, jakie?	1,27	1,08

Źródło: badania własne, N=776²

Badani, którzy wskazali, że przebywają w Centrum nie częściej niż kilka razy do roku deklaruwali, że argumentem, który mógłby ich przekonać do częstszych odwiedzin tego obszaru są głównie wydarzenia kulturalne, lokale gastronomiczne i lepsze skomunikowanie tego terenu. Wśród pozostałych odpowiedzi pojawiały się takie argumenty jak wybudowanie skateparku lub skatespotu, zwiększenie ilości sklepów, zazielenienie przestrzeni oraz rewitalizacja architektoniczna starych budynków. Respondenci wskazywali także na zwiększenie ilości miejsc „gdzie można usiąść” oraz powstanie nowych kawiarni.

W przeciwieństwie do pełnoletnich mieszkańców Dąbrowy Górniczej, najpopularniejszym sposobem transportu wśród młodzieży jest komunikacja autobusowa. Korzystanie z niej deklaruje 39,5% badanych. Drugą najczęściej deklarowaną metodą transportu jest korzystanie z samochodu (20,7% wskazań), a trzecią korzystanie z tramwaju (16,2% wyborów). 14,6% badanych dostaje się do Centrum pieszo, natomiast 3,6% wybiera do tego celu rower. Wyższe niż w pozostałych grupach badanych osób wskazania wykorzystywania środków transportu publicznego, najprawdopodobniej są wynikiem wieku respondentów, braku uprawnień do kierowania pojazdami oraz brakiem posiadania własnych pojazdów samochodowych.

² W tabeli zaprezentowano średni wynik wskazań w 3 stopniowej skali gdzie 1 oznaczało wcale/w ogóle, 2 rzadko, 3 często. Im wyższa wartość średnia wskazań, tym wyższa częstotliwość wykonywania danej czynności.

Wady i zalety Śródmieścia zdaniem uczniów i uczennic

Wśród mocnych stron Śródmieścia respondenci wymieniali możliwość rekreacji i spędzania wolnego czasu, dobrą komunikację miejską, dostępność CH Pogoria, dobry dostęp do sklepów, estetykę otoczenia i bezpieczeństwo, małą architekturę dostępność różnego rodzaju usług – od edukacyjnych po gastronomiczne.

Wśród słabych stron Śródmieścia badani wymieniali, zły stan środowiska, niewielką ilość miejsc, w których spędzać można czas wolny, w tym miejsc zielonych, niewielką ilość miejsc parkingowych, duży ruch i korki, obecność bezdomnych i nadużywanie alkoholu w miejscach publicznych, niski poziom bezpieczeństwa oraz słaby stan infrastruktury, w tym brak ścieżek rowerowych.

3.5 Śródmieście Dąbrowy Górniczej w perspektywie studentów

Przeważającą liczbę respondentów biorących udział w badaniu stanowiły kobiety. Ich głos reprezentowanych był przez 514 studentek. W badaniu wypowiedziało się 215 studentów.

W badaniu najliczniej reprezentowane były osoby w wieku do 24 lat (242 respondentów) oraz osoby w wieku od 25 do 34 lat (241 badanych). Osoby w wieku od 35 do 44 lat reprezentowane były przez 127 studentów i studentek. 48 osób biorących udział w badaniu miało więcej niż 45 lat. 9,7% respondentów (71 osób) nie udzieliło odpowiedzi na pytanie o wiek. W badanej grupie znalazło się zaledwie 86 zamieszkujących na co dzień w Dąbrowie Górniczej. Wśród pozostałych blisko 650 osób, znalazły się między innymi osoby z Sosnowca (141 głosów), Będzina i Katowic (po 56 wypowiedzi) oraz Zawiercia (35 głosów). Wobec powyższego można w pewnym sensie przyjąć, iż badane osoby do pewnego stopnia reprezentują głosy/opinie pełnoletnich mieszkańców miast ościennych na temat Dąbrowy Górniczej.

Częstotliwość i cel wizyt w Śródmieściu

Dąbrowianie i Dąbrowianki biorący udział w badaniu najczęściej przebywają w Śródmieściu co najmniej raz w tygodniu (47,7% wskazań). Studenci i studentki z Sosnowca i Będzina przebywają tutaj najczęściej kilka razy w miesiącu (po 46,4% wyborów). Katowiczanie przebywają w Śródmieściu Dąbrowy Górniczej najczęściej raz w roku lub rzadziej (40,7% wskazań). Mieszkańcy Zawiercia przebywają w Centrum najczęściej kilka razy w miesiącu (51,4% wyborów), podobnie jak ankietowani z Olkusza (52,9% wskazań), Siemianowic Śląskich

(50% wyborów na równi z wizytami raz w roku) i Czeladzi (53,8% wskazań). Z zebranych informacji wynika zatem, iż Śródmieście Dąbrowy Górniczej, poza jej mieszkańcami, jest celem wizyt w szczególności mieszkańców największych miast zagłębiowskich (Sosnowiec, Będzin, Czeladź), a także mieszkańców miejscowości usytuowanych na północ i wschód od miasta – np. Zawiercie, Olkusz. Rzadziej miasto odwiedzają mieszkańcy miast usytuowanych na południe od Dąbrowy Górniczej, w tym miast śląskich (Katowice, Mysłowice).

Dominującym argumentem, który mógłby przekonać respondentów bywających w Centrum Dąbrowy Górniczej *rzadziej niż raz w miesiącu* do częstszych wizyt w mieście są tzw. kultura, wydarzenia i imprezy (16 wskazań). Wskazanie to uzyskało dopiero czwartą pozycję po odpowiedziach takich jak *nie wiem* (56 wyborów), *odległość od miasta i brak parkingów nie pozwoli na większą częstotliwość wizyt* (36 wskazań) czy *nie bywam, nie mam powodu* (32 wskazania).

Najczęstszym celem wizyt w Dąbrowie Górniczej respondentów i respondentek są zakupy, przyjazdy do szkoły/na uczelnię oraz korzystanie z oferty gastronomicznej i barowej. Do innych celów, które sprowadzają badanych często do Śródmieścia zaliczone zostały korzystanie z ofert kulturalnej i rozrywkowej oraz uczestnictwo w wydarzeniach sportowych.

Badani najczęściej dostają się do Śródmieścia Dąbrowy Górniczej samochodem (60% wskazań) lub autobusem (17%). Kolejnymi wybieranymi przez respondentów środkami transportu były tramwaj (6%) i poruszanie się pieszo (6%). Ankietowani najrzadziej przemieszczają się do/po Centrum Dąbrowy Górniczej rowerem (2,5% wskazań).

Wady i zalety Śródmieścia zdaniem studentek i studentów

Najwyżej ocenianymi aspektami jakości życia i funkcjonowania na terenie dzielnicy Śródmieście były: dostępność centrum handlowego, dostępność transportu publicznego oraz dostępność miejsc, w których spędzić można czas wolny. Na poziomie dobrym najwyżej ocenione zostały estetyka otoczenia, dostępność transportu publicznego oraz dostępność centrum handlowego. Ocenę średnią otrzymywały najczęściej takie kategorie jakości życia i funkcjonowania jak: czystość na terenie dzielnicy, stan techniczny chodników i oświetlenia oraz estetyka otoczenia i jakość środowiska naturalnego. Ocenę słabą otrzymywały najczęściej dostępność miejsc parkingowych, jakość środowiska naturalnego oraz możliwość znalezienia zatrudnienia na terenie Śródmieścia. Bardzo słabo ocenione zostały dostępność miejsc parkingowych, jakość środowiska naturalnego oraz wspomniana wcześniej możliwość

znalezienia zatrudnienia. **Odpowiedzi udzielone przez respondentów i respondentki sugerują w pierwszej kolejności, że Śródmieście Dąbrowy Górniczej jest dobrze skomunikowanym, zadbanym ośrodkiem zakupowym.**

Respondentom i respondentkom przeszkadza najbardziej na terenie dzielnicy Śródmieście duża ilość placówek bankowych, punkty gastronomiczne typu fast-food, tzw. budki z kebabem oraz widoczne śmietniki. Badani za zbędne w Centrum uznali także lokale oferujące możliwość uprawiania „małego hazardu”.

Zapytani o słabe strony Śródmieścia badani podkreślali w szczególności niewielką ilość parkingów, duży ruch drogowy oraz zbyt małą ilość ulicznych koszy. Wskazali oni także na potrzebę podniesienia poziomu bezpieczeństwa w Śródmieściu oraz problem bezdomności. Niewymienianą wcześniej słabością dzielnicy, którą można by przekuć na jej atut jest brak miejsc na duże imprezy.

Mocne strony Śródmieścia to dla respondentów i respondentek przede wszystkim dobrej jakości transport publiczny, C.H. Pogoria, PKZ i oferta kulturalna. Badani docenili także dostępność miejsc rekreacyjnych, czystość oraz wygląd miasta.

Ze zgromadzonych w trakcie badań studentów informacji wynika zatem, że Dąbrowa Górnicza jest miastem posiadającym potencjał przyciągania ludzi z miast okolicznych, jednakże w chwili obecnej ogranicza się on do odwiedzin w centrum handlowym oraz udziału w imprezach kulturalnych. Jest także ważnym miastem dla osób zamieszkujących miasta bezpośrednio graniczące z Dąbrową Górniczą oraz miast usytuowanych na północ i wschód od miasta.

4. Proces rewitalizacji DEFUM

4.1 Informacje na temat procesu rewitalizacji w Dąbrowie Górniczej

Poniżej zaprezentowano zbiorcze zestawienie na temat świadomości procesu rewitalizacji w Śródmieściu Dąbrowy Górniczej oraz posiadania informacji o projekcie „Fabryka Pełna Życia – rewitalizacja śródmieścia Dąbrowy Górniczej”. W tabeli pierwsza dana w każdej z rubryk oznacza ogół badanych, a druga mieszkańców i przedsiębiorców Śródmieścia oraz uczniów i studentów z Dąbrowy Górniczej. Ze zgromadzonych danych wynika, że przeciętny mieszkaniec, przedsiębiorca, uczeń lub student, częściej słyszał o działaniach związanych z projektem niż samą rewitalizacją Śródmieścia. Ponadto wyższą świadomość procesu rewitalizacji oraz realizacji działań projektowych posiadają osoby bezpośrednio związane z miastem (w przypadku uczniów i studentów) oraz zamieszkujące, lub prowadzące działalność na terenie Śródmieścia (w przypadku mieszkańców i przedsiębiorców).

Tabela 12 Posiadanie informacji o procesie rewitalizacji wśród grup objętych badaniem

Posiadanie informacji o:	Mieszkańcy	Przedsiębiorcy	Uczniowie	Studenci
Rewitalizacji Śródmieścia	44,1% / 56%	47,9% / 47,8%	30,5% / 22,3%	37,3% / 10,8%
Fabryka Pełna Życia	49,1% / 60%	48,3% / 52,2%	46,3% / 38,5%	46,3% / 15,5%

Źródło: badania własne

W trakcie prowadzonych badań, respondentów pytano także o znajomość innych miejsc objętych rewitalizacją w Dąbrowie Górniczej. Świadomość ta jest jednak bardzo ograniczona. W przypadku pełnoletnich mieszkańców miasta około 75% respondentów nie zna innych terenów w Dąbrowie Górniczej objętych planem rewitalizacji. Podobnie kształtowały się wyniki wśród badanych przedsiębiorców.

Mimo stosunkowo dużego odsetka osób deklarujących posiadanie informacji na temat rewitalizacji Śródmieścia oraz projektu „Fabryka Pełna Życia”, w rzeczywistości posiadane informacje są bardzo szczątkowe i często odbiegają od rzeczywistych założeń planów rewitalizacyjnych. Dzieje się tak ponieważ informacje nierzadko przekazywane są wyłącznie w drodze tzw. „poczty pantoflowej”, są to informacje zasłyszane, lub napotkane przypadkowo, wobec czego o rzeczywistych planach związanych z rewitalizacją Śródmieścia mieszkańcy wiedzą niewiele, co potwierdziły wyniki badań prowadzonych metodami jakościowymi. Innymi słowy, działania promocyjne w zakresie planów rewitalizacji wymagają znacznej intensyfikacji, ponieważ w chwili realizacji badania wiedza o procesie wśród

mieszkańców była znikoma. Skutkować to może ograniczonym zainteresowaniem włączenia się w proces rewitalizacji poszczególnych grup objętych badaniami.

4.2 Preferowane źródła informowania o procesie

Spośród osób objętych badaniem, mniej niż połowa (42%) deklaruje zainteresowanie udziałem w procesie konsultowania planów rewitalizacji Centrum Dąbrowy Górniczej. Co czwarty ankietowany nie jest zainteresowany z powodu braku czasu (26%), natomiast co dziesiąta osoba stwierdziła, że po prostu nie interesuje go to lub z powodu podeszłego wieku nie chce się angażować w takie projekty. Odsetek przedsiębiorców zainteresowanych konsultacjami kształtuje się na zbliżonym poziomie i wynosi około 37% badanych. Największy odsetek respondentów zainteresowanych udziałem w procesie konsultowania planów rewitalizacji Centrum Dąbrowy Górniczej występował wśród właścicieli przedsiębiorstw zarejestrowanych w Śródmieściu (40%), Redenie (39%) oraz Gołonogu (39%). Główny powód, dla którego przedsiębiorcy nie chcą uczestniczyć w procesie konsultacyjnym jest taki jak u pozostałych mieszkańców Dąbrowy Górniczej - brak czasu.

W następnej kolejności respondenci pytani byli o metody/kanały jakimi chcieliby być informowani o procesie rewitalizacji. Wśród badanych pełnoletnich mieszkańców Dąbrowy Górniczej, preferowanymi źródłami informacji o procesie rewitalizacji są: promocja w prasie (51%), reklama internetowa (51%) oraz reklama drukowana (41%). Co czwarty respondent wskazał na imprezy promocyjne oraz reklamę telewizyjną. Z kolei dla co piątego badanego istotnym źródłem informacji na temat rewitalizacji byłyby w przyszłości reklamy mailowe oraz informacje uzyskiwane od sąsiadów i znajomych.

Z kolei preferowane źródła informacji na temat rewitalizacji wskazywane przez badanych przedsiębiorców to przede wszystkim reklamy internetowe 55% oraz promocje w prasie 36%. Na kolejnych miejscach uplasowały się reklama drukowana (27%) oraz wiadomości przesyłane drogą mailową (18%).

4.3 Koncepcje zagospodarowania terenów DEFUM

Pełnoletni mieszkańcy

Jednym z ostatnich zagadnień objętych badaniem, były potrzeby i propozycje zagospodarowania terenów po byłych zakładach DEFUM. W pierwszej kolejności badani

pełnoletni mieszkańcy pytani byli o formy aktywności, które chcieliby realizować na omawianym terenie. Największym zainteresowaniem respondentów cieszyłoby się spędzanie wolnego czasu na terenie byłej Fabryki DEFUM (taką odpowiedź wybrało aż 83% ankietowanych). W następnej kolejności respondenci wskazali na korzystanie z oferty usług gastronomicznych i handlowych (69%). Ankietowani z Dąbrowy Górniczej najmniej zainteresowani byli prowadzeniem lub angażowaniem się w działalność o charakterze społecznym (53% wykazujące brak zainteresowania). Małym zainteresowaniem cieszył się także udział w warsztatach i spotkaniach tematycznych (40% niezainteresowanych respondentów).

Tabela 13 Zainteresowanie różnymi formami aktywności

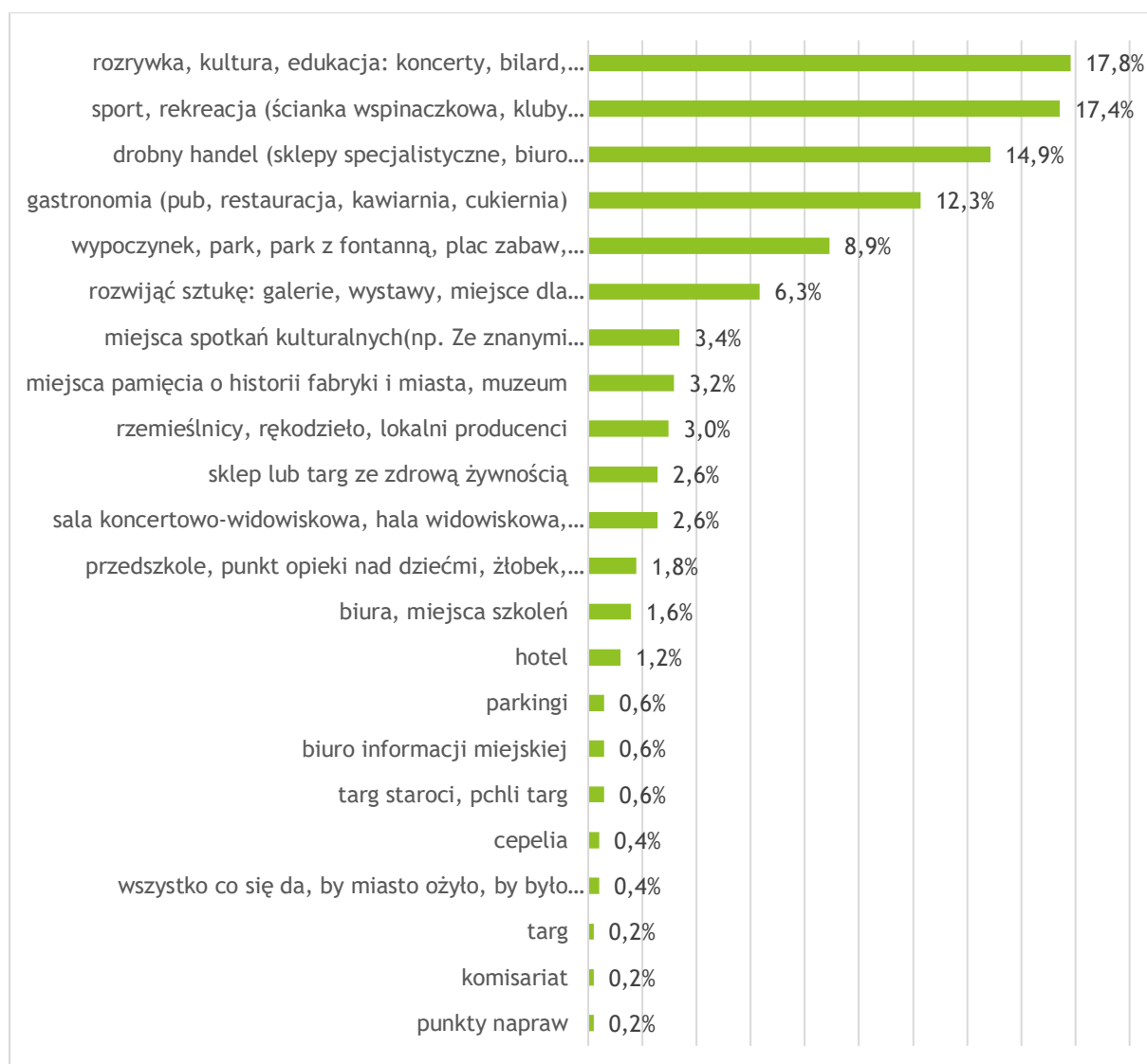
Czy był(a)by Pan(i) zainteresowany(a):	1 - zdecydowanie nie	2 - raczej nie	3 - ani tak, ani nie	4 - raczej tak	5 - zdecydowanie tak	Nie mam zdania, trudno powiedzieć
	%	%	%	%	%	%
spędzaniem czasu wolnego na terenie Fabryki DEFUM; udział w koncertach, wystawach itp.	6,6%	4,5%	4,6%	34,9%	48,5%	1,0%
korzystaniem z oferty usług gastronomicznych, handlowych	10,1%	11,5%	8,3%	33,2%	35,8%	1,1%
udziałem w warsztatach, spotkaniach tematycznych itp.	17,7%	22,7%	9,9%	32,4%	16,1%	1,3%
udziałem w wydarzeniach sportowych i rekreacyjnych	15,3%	15,6%	8,4%	29,7%	29,3%	1,7%
udziałem w wydarzeniach historycznych	13,7%	18,7%	9,7%	30,3%	25,4%	2,1%
prowadzeniem lub angażowaniem się w działalność o charakterze społecznym	24,4%	28,6%	10,8%	23,6%	9,0%	3,6%

Źródło: badania własne, N=500

W następnej kolejności pytano badanych, jakich działań, miejsc i elementów oczekują na terenie objętym rewitalizacją. Wśród najczęściej wymienianych elementów przez mieszkańców znalazły się działania nastawione na powstawanie punktów gastronomicznych (39%), miejsc zabaw dla dzieci, placów zabaw, punktów warsztatowych dla najmłodszych (25%) oraz wystaw galerii sztuki – padały tu odpowiedzi dotyczące zarówno dzieł znanych, światowych, jak i lokalnych twórców, wystawy rękodzielnictwa, kwiatowe itp. (19%). Co czwarta osoba nie potrafiła odpowiedzieć na to pytanie.

Na kolejnym wykresie zamieszczono rozkład odpowiedzi respondentów biorących udział w badaniu pełnoletnich mieszkańców Śródmieścia. Zostali oni poproszeni o wskazanie konkretnych branż i usług związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej, które w ich opiniach powinny się znajdować na terenie byłych zakładów „DEFUM” i z punktu widzenia mieszkańców są najbardziej pożądane. Rozkład odpowiedzi jest silnie zróżnicowany, niemniej oczekiwania mieszkańców idą tropem centrum różnorodnego, skoncentrowanego na przemysłach czasu wolnego (17,8% wskazuje branże z dziedziny sportu, kultury i edukacji, a kolejne 17,4% badanych koncentruje się na potrzebach związanych z sportem i rekreacją) oraz na specjalistycznych usługach rzemieślniczych i drobnym handlu (14,9% odpowiedzi), który przez swoją specyfikę wpływa korzystnie na trwałe i dynamiczne ożywienie gospodarcze. 12,3% respondentów za wiodącą branżę uznaje gastronomię.

Wykres 12 Jakie branże, usługi powinny Pani/Pana zdaniem powstawać na terenie DEFUM? [%]

Źródło: badanie PAPI, N=200

Przedsiębiorcy

Z punktu widzenia Dąbrowskich przedsiębiorców, typy działań, kierunki rewitalizacji i inwestycji, jakie są zdaniem tej grupy respondentów najważniejsze w Śródmieściu to rozwój oferty kulturalnej, wystawy, galerie, muzea (37%), rozwój oferty rozrywkowej imprezy i wydarzenia (22%), rozwój usług i oferty dla dzieci i młodzieży (16%), a także rozwój drobnych usług, handlu, małych sklepów (14%), rozwój miejsc zielonych, przestrzeni odpoczynku itp. (12%) oraz rozwój usług i oferty dla osób dorosłych, rodzin.

Usługi, których najbardziej brakuje w centrum zdaniem przedsiębiorców to na pewno usługi gastronomiczne (kawiarnie restauracje, puby). Następnie wymieniano usługi związane z kulturą, rozrywką (aż 35% wskazań), a także usług rzemieślniczych (jubiler, szewc, krawiec) i usług związanych z rekreacją.

Branże, jakie zdaniem badanych przedsiębiorców powinny powstać na terenie byłych zakładów DEFUM odpowiadają opinii respondentów na temat usług, których ich zdaniem brakuje na terenie Śródmieścia. Najwięcej wskazań otrzymały usługi gastronomiczne, usługi związane z kulturą i rozrywką, usługi związane z rekreacją, usługi rzemieślnicze oraz sklepy spożywcze, mały handel.

Tabela 14 Branże, które powinny powstać na terenie DEFUM (a dzielnica)

32a. Jakie branże/firmy powinny Pani/Pana zdaniem powstawać na terenie DEFUM?	Makrodzielnica miasta Dąbrowa Górnicza, w której firma jest zarejestrowana							
	Śródmieście	Reden	Gołonóg	Strzemieszyce	Ząbkowice	Zielone Pogorie	Zespół dzielnic wschodnich	Ogółem
	%	%	%	%	%	%	%	%
usługi gastronomiczne, kawiarnie, restauracje, puby	42,8%	34,8%	39,8%	29,7%	33,3%	38,5%	7,1%	37,4%
nie wiem, nie mam zdania	23,9%	36,4%	35,6%	54,1%	43,1%	23,1%	42,9%	34,2%
usługi związane z kulturą, rozrywką	36,2%	21,2%	37,3%	24,3%	33,3%	42,3%	28,6%	33,3%
usługi zw. z rekreacją (sport, gimnastyka)	14,5%	21,2%	20,3%	10,8%	11,8%	30,8%	21,4%	17,7%
usługi rzemieślnicze (jubiler, szewc, krawiec)	18,8%	19,7%	6,8%	18,9%	9,8%	11,5%	21,4%	13,9%
sklepy spożywcze, mały handel	13,8%	16,7%	11,0%	13,5%	2,0%	11,5%	14,3%	11,8%
Inne	13,8%	7,6%	11,9%	10,8%	5,9%	11,5%	14,3%	11,1%
usługi kosmetyczne i zdrowotne	7,2%	6,1%	3,4%	0,0%	2,0%	7,7%	7,1%	4,8%
usługi edukacyjne, szkoły językowe	9,4%	4,5%	3,4%	0,0%	0,0%	3,8%	7,1%	4,7%

usług fotograficzne, reklamowe	6,5%	6,1%	,8%	0,0%	3,9%	3,8%	7,1%	3,8%
usługi finansowe, banki	3,6%	1,5%	2,5%	0,0%	2,0%	11,5%	7,1%	3,0%
hotele, miejsca noclegowe	4,3%	3,0%	2,5%	0,0%	2,0%	3,8%	0,0%	2,9%
miejsce dla organizacji pozarządowych	2,2%	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	7,7%	0,0%	1,3%

Źródło: badanie własne, n=450

Studenci

Wśród badanych studentów, uwagi do tyczące rewitalizacji Centrum Dąbrowy Górniczej odnosiły się przede wszystkim do doskwierającej respondentom i respondentkom niewielkiej liczby miejsc parkingowych, ale także do możliwości wypełnienia niszy w ofercie lokalnych atrakcji. Większość badanych studentów miała niewielki związek z Dąbrową Górniczą, dlatego też ich opinie koncentrowały się w głównej mierze na sprawach związanych z dojazdem, parkowaniem i ewentualnym wypełnieniem czasu wolnego pomiędzy kolejnymi zajęciami na uczelni. Informacja ta jednak wskazuje, że w chwili obecnej centrum Dąbrowy Górniczej, w którym zlokalizowana jest uczelnia nie zapewnia odpowiedniej oferty dla studentów. W wyniku czego nie są oni nadmiernie zainteresowani w możliwością wprowadzania zmian.

Uczniowie

W przypadku badanych uczniów, uzyskane odpowiedzi były bardziej skonkretyzowane, ponieważ znacznie częściej niż badani studenci, przebywali oni i korzystali z oferty Centrum Dąbrowy Górniczej. W odpowiedzi na skierowane do uczniów i uczennic pytanie dotyczące zainteresowania spędzaniem czasu na terenie byłych zakładów DEFUM oraz form jego spędzania, respondenci za najbardziej interesującą uznali możliwość korzystania z oferty gastronomicznej i handlowej (31,2% wskazań na *zdecydowanie tak* i 31,3% wskazań na *raczej tak*). Drugą w kolejności preferowaną formą aktywności okazała się możliwość spędzania czasu wolnego w formie udziału w koncertach, wystawach, wydarzeniach muzycznych, klubowych itp. (28,6% wskazań na *zdecydowanie tak* i 19,3% wskazań na *raczej tak*). Trzeci wybór odnosił się do uczestnictwa w wydarzeniach sportowych i rekreacyjnych (20,4% wskazań na *zdecydowanie tak* i 23% wskazań na *raczej tak*).

Uczniowie i uczennice pytane o pożądane kierunki rewitalizacji na terenie byłych zakładów DEFUM zgłosili następujące postulaty: stworzenie oferty zagospodarowania czasu wolnego, rozwinięcie usług gastronomicznych, stworzenie nowych terenów zielonych oraz stworzenie

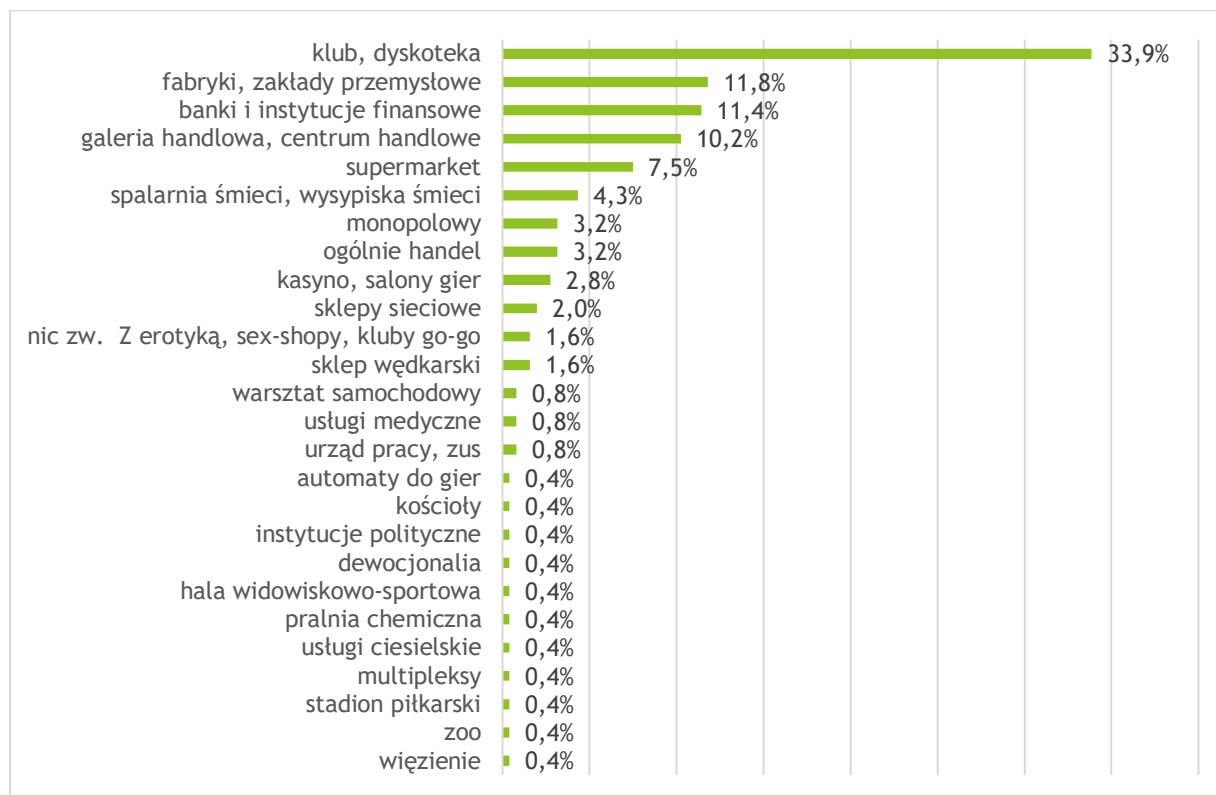
przestrzeni dla rzemieślników. Respondenci podkreślali to, że cenne byłoby zachowanie klimatu i estetyki byłych zakładów DEFUM.

4.4 Co nie powinno się znaleźć na terenie objętym rewitalizacją

Pełnoletni mieszkańcy Śródmieścia

Konfrontując analizę ilustrującą branże gospodarcze pożądane przez mieszkańców, jak również oczekiwania związane z rewitalizacją Śródmieścia, poproszono badanych o wskazanie elementów interwencji, które w ich subiektywnym odczuciu nie powinny docelowo znaleźć się na rewitalizowanym terenie. Pytanie miało charakter otwarty w związku z powyższym struktura odpowiedzi, pomimo przeprowadzonej kategoryzacji ma szeroki charakter. Wśród odpowiedzi znajdowały się oryginalne i w istocie mało realne (stanowiące zagrożenie jedynie w sposób potencjalny) jak zoo (0,4%), spalarnia śmieci (4,3%) czy stadion piłkarski (0,4%). Z drugiej strony respondenci niechętnie zapatrywali się na sferę handlu i usług o problematycznym odbiorze: kasyno (2,8%), automaty hazardowe (0,4%), sklepy z akcesoriami erotycznymi (1,6%) czy też sklepy z alkoholem (3,2%). Wśród silniej reprezentowanych i tym samym reprezentatywnych opinii należy wspomnieć o kilku. Po pierwsze ponad 33,9% badanych nie wyobraża sobie dyskoteki funkcjonującej na terenie byłych zakładów „DEFUM”. Świadczy to o tym, iż powszechnie akceptowane są mniejsze jednostki: puby, restauracje, letnie ogródki piwne – o ograniczonym oddziaływaniu, które nie zmonopolizowałyby wizerunku całego terenu. Druga konstatacja to niechęć do dużych obiektów handlowych w typie sklepu wielkopowierzchniowego – 10,2% odpowiedzi. Jednocześnie ponad 11% z nich nie chce na obszarze rewitalizacji banków i instytucji finansowych, które docelowo wpływają na zamieranie centrum począwszy od godzin popołudniowych. Symptomatyczną zmienną jest również wysoki odsetek badanych przeciwny jakiegokolwiek formie reindustrializacji terenu pofabrycznego (11,8% wskazań – druga najczęściej podawana odpowiedź).

Wykres 13 Czy są jakieś elementy, usługi, instytucje itp. które nie powinny Pana/Pani zdaniem znajdować się w Śródmieściu?

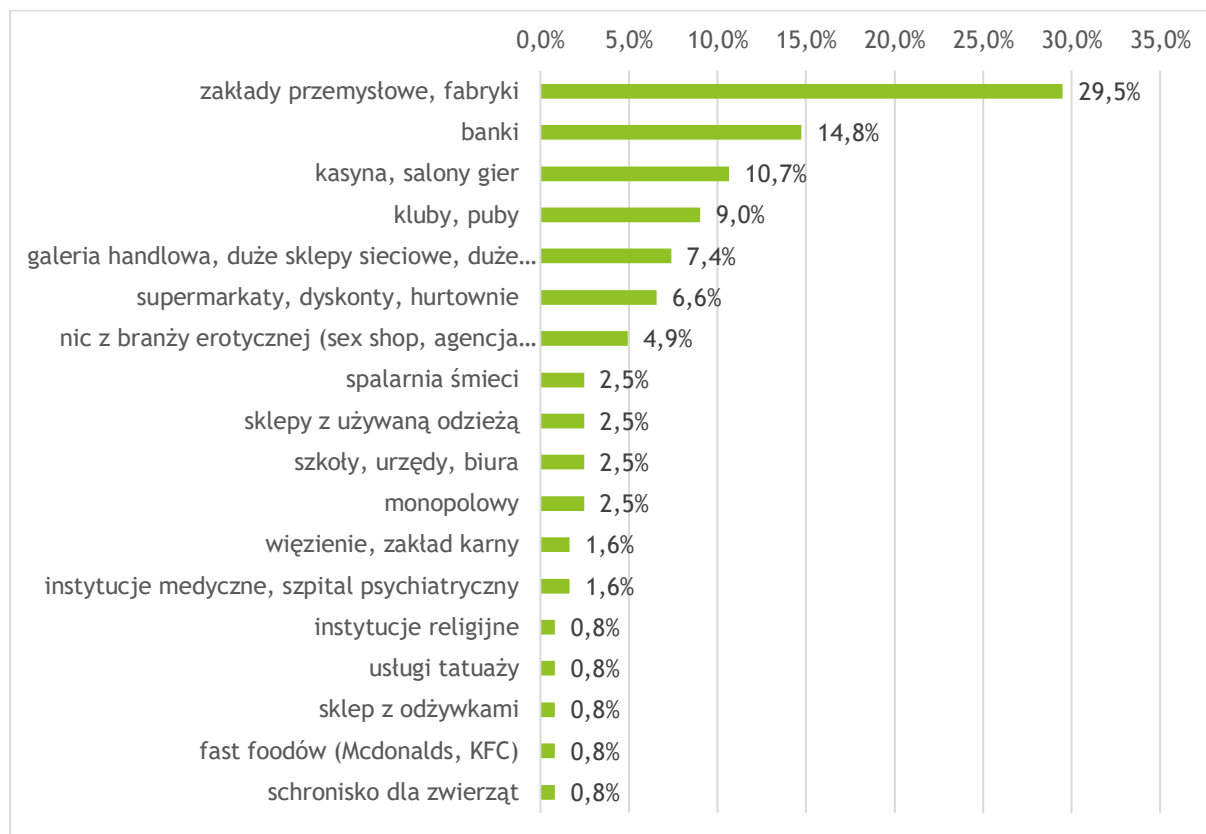

Źródło: badanie PAPI, N=200

Przedsiębiorcy

Podobnie jak mieszkańcy Śródmieścia, tak i przedsiębiorcy zostali poproszeni o wskazanie elementów/ usług lub instytucji, które nie powinny znajdować się w Śródmieściu. Badani w pierwszej kolejności wskazywali na zakłady przemysłowe i fabryki (29,5% odpowiedzi), w drugiej na banki (14,8% wskazań), a po trzecie na kasyna i salony gier (10,7% odpowiedzi). Wszystkie odpowiedzi respondentów zaprezentowane zostały na poniższym wykresie.

Wykres 14 Jaki elementy usługi lub instytucje nie powinny znajdować się w Śródmieściu?

Źródło: badania własne, N=150

4.5 Szanse i zagrożenia wynikające z procesu rewitalizacji

Pełnoletni mieszkańcy Śródmieścia

W ostatniej części ankiety proszono uczestników badania o wskazanie ewentualnych szans i zagrożeń wynikających z podjęcia procesu rewitalizacji. Zdecydowana większość badanych (83%) nie dostrzega żadnych zagrożeń związanych ze zmianą zagospodarowania Śródmieścia, a 9% nie ma opinii w tej kwestii.

Jednakże wśród potencjalnych negatywnych czynników wynikających z procesu rewitalizacji badani wskazują głównie dwa. Pierwszym z nich jest zwiększony hałas (25,5% odpowiedzi). Drugie zagrożenie to pochodna niechęci do dużych sklepów, marketów, które niszczą drobny handel stanowiący bez wątpienia spory atut i potencjał rozwojowy dla omawianego terenu (23,5% wskazań). Ponadto część badanych boi się zmiany, która jest pewną niewiadomą, stąd też podnosi się kwestię bezpieczeństwa (9,8%). Innym zastrzeżeniem są odpowiedzi sygnalizujące obawę o drożność komunikacyjną i transportową tej części miasta (2%dpowiedzi, problem korków wskazuje 5,9% badanych), szczególnie w momencie,

w którym rewitalizacji stałaby się akceleratem liczby korzystających z nowopowstałych usług na terenie byłych zakładów „DEFUM”. Wśród zagrożeń blisko co dziesiąty respondent (9,8%) jest potencjalnie zaniepokojony możliwością patologizacji tej części miasta poprzez przyciąganie osób uzależnionych i zmarginalizowanych. Co ciekawe relatywnie niewielka grupa badanych mówi o możliwości gentryfikacji Śródmieścia, 3,9% mówi o wyludnieniu się obszaru, natomiast 7,9% wskazuje na potencjalny wzrost cen usług i towarów w centrum.

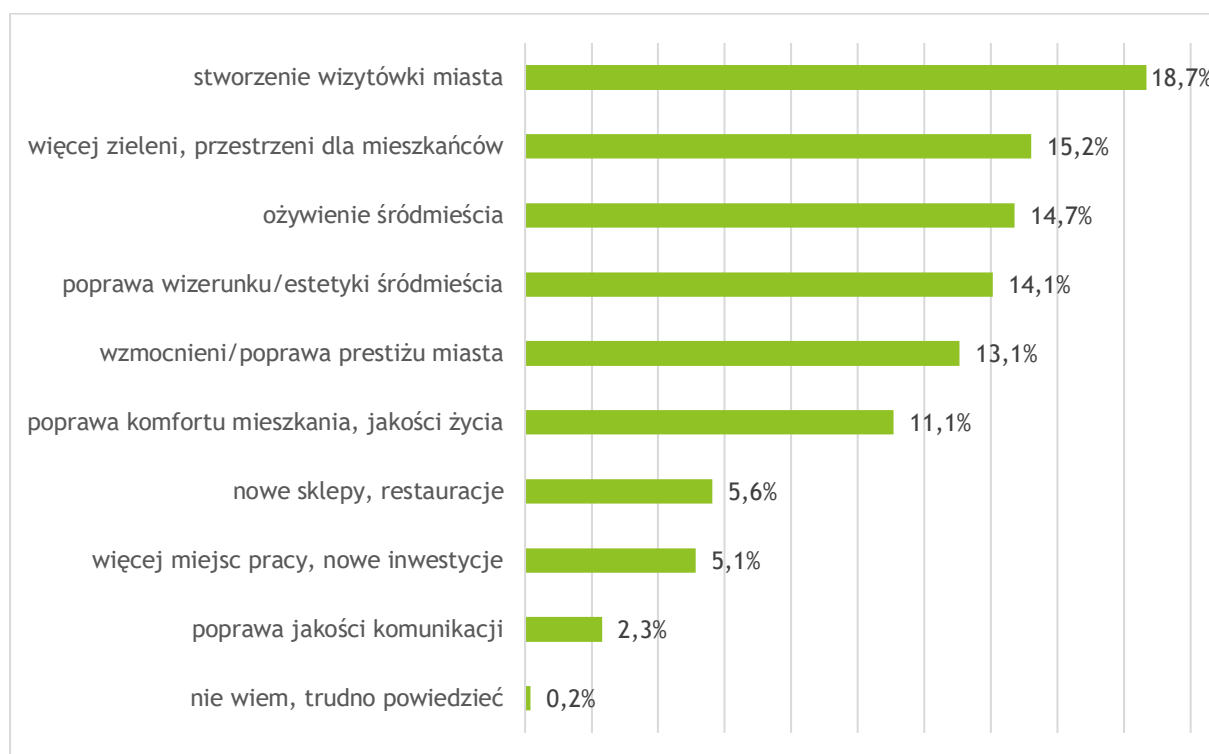
Wykres 15 Czy zmiana zagospodarowania Śródmieścia może Pana(i) zdaniem nieść ze sobą jakieś zagrożenia? [%]

Źródło: badanie PAPI, n=200

Jednocześnie niemal co piąty mieszkaniec Śródmieścia upatruje w rewitalizacji szansy na zbudowanie i wykreowanie centrum na autentyczną wizytówkę Dąbrowy Górniczej (18,7%). Ze zgromadzonych danych wynika, że respondenci dostrzegają raczej plusy związane z postulowanym ożywieniem społeczno-gospodarczym obszaru i tworzeniem enklaw zieleni (15,2%). Co ważne respondenci rozpatrują rewitalizację jako proces, który docelowo korzystnie wpłynie na prestiż, renomę Śródmieścia (13,1%) i w formie efektu synergicznego znacząco poprawi komfort życia i jakość przestrzeni miejskiej (14,1% badanych wskazuje na znaczenie estetyki a 14,7% na ożywienie gospodarcze).

Wykres 16 Czy zmiana zagospodarowania Śródmieścia z perspektywy mieszkańca może Pana(i) zdaniem nieść ze sobą jakieś korzyści?

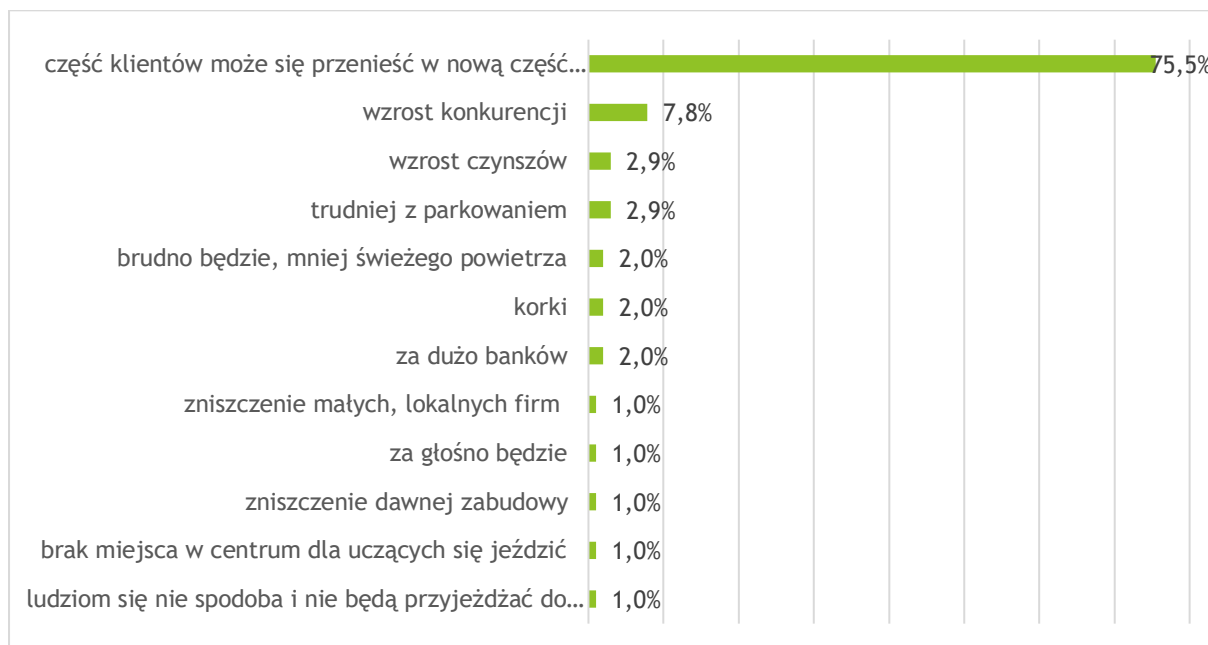
Źródło: badanie PAPI, N=200

Przedsiębiorcy

Zdecydowana większość badanych uważa, że zmiana zagospodarowania śródmieścia z perspektywy ich firmy nie niesie ze sobą żadnych zagrożeń. Poszczególne wskazania dotyczyły możliwości większej konkurencji lub innych zagrożeń np. nieodpowiedniego zagospodarowania przestrzeni (utworzenie kolejnego centrum handlowego), zagrożenia dotyczące niedostosowania oferty dla wszystkich mieszkańców np. tylko dla młodzieży, wzrost przestępczości lub zbyt duże koszty rewitalizacji.

Wśród przewidywanych zagrożeń wynikających ze zmiany zagospodarowania Śródmieścia respondenci i respondentki prowadzące działalność w Śródmieściu wskazywały na przeniesienie części klientów do zrewitalizowanego obszaru (75% wskazań) oraz wzrost konkurencji (8%). Pozostałe przewidywane zagrożenia uzyskały od 1 do 3% wskazań. Wszystkie odpowiedzi badanych ujęte zostały na poniższym wykresie.

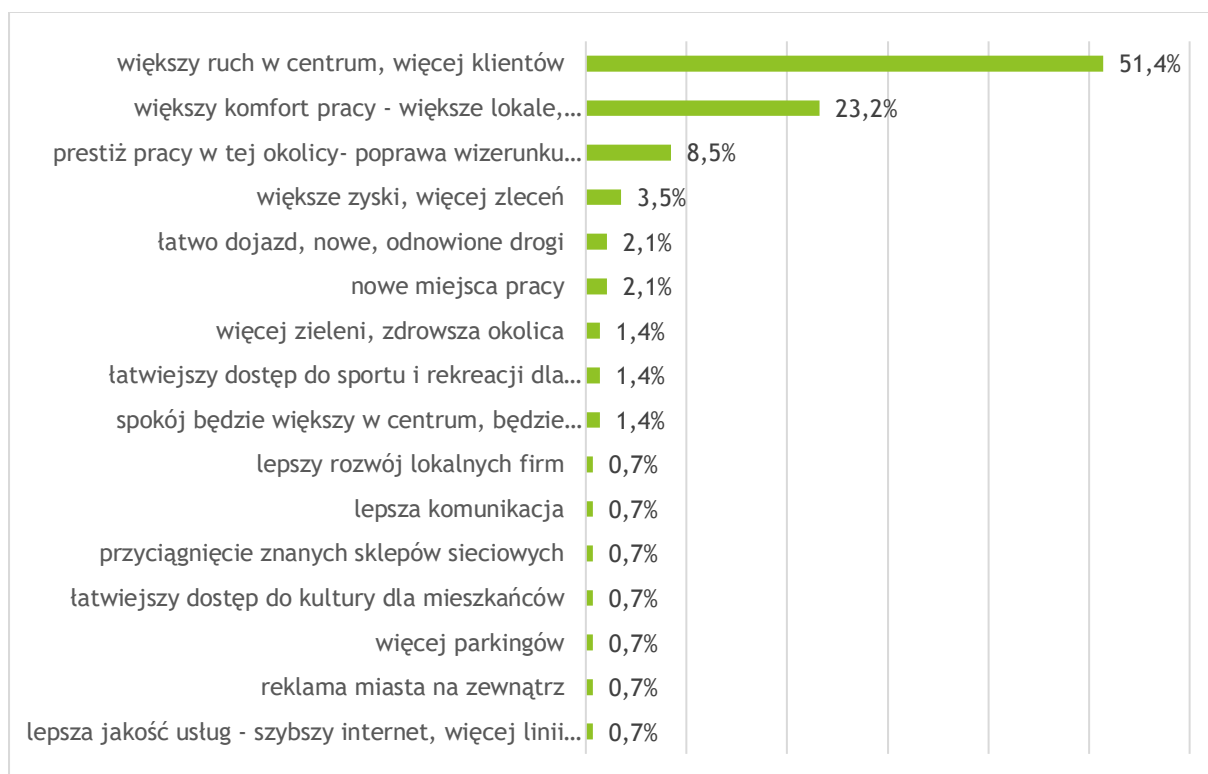
Wykres 17 Przewidywane zagrożenia wynikające ze zmiany zagospodarowania Śródmieścia

Źródło: badania własne, N=150

Wśród przewidywanych korzyści wynikających z zagospodarowania Śródmieścia wymieniane były zwiększenie ruchu, a przez to ilości potencjalnych klientów (51%), zwiększenie komfortu pracy (23% odpowiedzi) i prestiżu okolicy (8%). Respondenci i respondentki liczą także na większe zyski wynikające z większej ilości zleceń (3% wskazań).

Wykres 18 Przewidywane korzyści wynikające ze zmiany zagospodarowania Śródmieścia

Źródło: badania własne, N=150

5. Śródmieście z perspektywy badanych grup - podsumowanie

W toku prowadzonych prac badawczych, w tym w szczególności badań jakościowych (wywiadów indywidualnych i grupowych) prowadzonych z przedstawicielami poszczególnych branż i grup społecznych zauważono, że Śródmieście, a w szczególności część określana jako Centrum rozumiana jest przez badane osoby w sposób mocno zróżnicowany.

Jako Centrum najczęściej określano przestrzeń między torami kolejowymi i dworcem, a ulicą Legionów Polskich oraz od ulicy 3 Maja, po rondo u zbiegu uli Królowej Jadwigi i Alei Róż. Punktem centralnym przestrzeni określanej w ten sposób jako Centrum, jest rondo na którym zbiegają się ulice Jana III Sobieskiego, Królowej Jadwigi i Tadeusza Kościuszki (szczegóły podziału na załączonej mapie poglądowej).

Z wypowiedzi badanych osób wynika, że obszar Centrum (szeroko rozumianego), dzieli się na 4-5 stref, których funkcje oraz wizje przekształceń są mocno zróżnicowane. Wielokrotnie wskazywano także na słabości istniejącego układu Centrum, w szczególności związane z niewykorzystaniem potencjału obszaru, trudnościami w przemieszczaniu się, nasileniem ruchu kołowego, brakiem miejsc typu kawiarnie, restauracje, niewystarczającą ilością podmiotów świadczących usługi itp. Centrum (w wąskim rozumieniu – jako plac Wolności) często określano mianem punktu przesiadkowego, który poza transportem publicznym w zasadzie nic nie oferuje i nie jest miejscem, którym dąbrowianie mogą się „pochwalić” przed osobami przyjezdnymi. Dlatego też upatrywano szans na zmianę zastanego stanu rzeczy, w trakcie procesu rewitalizacji – tłumaczono w ten sposób pozytywne nastawienie mieszkańców do przekształceń.

W nawiązaniu do zgromadzonych wypowiedzi oraz wizualizacji mapowej, po krótko zaprezentowano podział strefowy obszaru, wraz z wyszczególnieniem ich głównych cech:

1. **Strefa zakupów:** strefa ta sytuuje się w lewej, górnej części mapy. Na jej terenie znajduje się Centrum Handlowe Pogoria, którą mieszkańcy utożsamiają przede wszystkim z możliwością dokonania zakupów, ale także ogólnodostępnym parkingiem zlokalizowanym w Centrum miasta. Strefa ta to także jedno z głównych miejsc spotkań osób w różnym wieku, ze względu na bogatą ofertę gastronomiczną (jak na lokalne warunki, ponieważ wielokrotnie w trakcie prowadzonych rozmów wskazywano na słabość tej oferty w pozostałych częściach miasta) oraz zadaszoną przestrzeń spotkań, dostępną przez cały rok. Badani nie wskazują żadnych zmian w zakresie funkcjonowania tej części Centrum – raczej upatrują możliwości wykorzystywania

parkingu w celach dojazdu i pozostawienia samochodu, po to by udać się na zakupy do centrum handlowego lub innych miejsc. Strefa ta łączy się „bezpośrednio” za pomocą mostu z kolejną ze stref, a w szczególności ulicą 3 Maja, z której jak wskazywali respondenci, centrum handlowe „wyssało życie”.

2. **Strefa ul. 3 Maja:** strefa ta znajduje się w dolnej, lewej części mapy. W przypadku tej strefy, uczestnicy badań najrzadziej potrafili określić jej aktualne funkcje. Najczęściej zwracano uwagę, iż jest to dawna część reprezentacyjna miasta, gdzie „kiedyś chodziło się na lody, na kawę”, „gdzie robiło się zakupy”, „spacerowało” itp. Wskazywano także na moment przełomowy, w którym ulica straciła swe dawne funkcje. Tym momentem było przeniesienie centrum administracyjnego (urzędów) z tej części miasta, do aktualnej lokalizacji przy ul. Granicznej. Fakt ten zdaniem badanych wpłynął na to, że mieszkańcy stopniowo przestali poruszać się po ulicy 3 Maja, przez co stopniowo zaczął upadać mały handel i gastronomia. Miejsce dawnych lokali zajęły siedziby banków, przez co ulicę często określano mianem „ulicy bankowej”. Ulokowanie w tej części miasta licznych siedzib banków spowodowało znaczący wzrost cen najmu lokali – o czym wspominali badani przedsiębiorcy. Dotychczasowi najemcy utracili zatem część klientów, przy jednoczesnym wzroście kosztów prowadzenia działalności. Na niekorzyść dla tej części Centrum zdaniem respondentów zadziałało także połączenie ulicy 3 Maja kładką z CH Pogoria. Kładka bowiem „jak odkurzacz zasysa ruch z ulicy, do centrum handlowego”. Elementem dodatkowo zniechęcającym do odwiedzin tej części Centrum jest zdaniem badanych ruch samochodowy odbywający się po ul. 3 Maja. Respondenci z poszczególnych grup objętych badaniem, wyrażali się w tonie sentymentalnym w wypowiedziach dotyczących ulicy i otaczającej ją obiektów. Nie przedstawiali natomiast zbyt wielu wizji związanych z możliwością przekształcenia jej obecnego wizerunku – sporadycznie wspomniano o konieczności wyłączenia ruchu samochodowego, ograniczenia liczby banków, tworzeniu przestrzeni przyjaznej pieszym, czy wreszcie zagospodarowania obiektu dawnego kina ARS (na restaurację, „dobry lokal itp.).
3. **Strefa sportu i rekreacji:** strefa w której usytuowany jest Park Hallera, obiekty sportowe – Hala Centrum, Aquapark Nemo, Centrum Formy oraz Biblioteka Miejska. Zgromadzone w trakcie diagnozy informacje prezentują tę część Centrum, jako miejsce z naturalnymi predyspozycjami do spędzania wolnego czasu, spacerów i szeroko

rozumianej rekreacji. W taki też sposób wypowiadali się o niej respondenci biorący udział w badaniu. Dla mieszkańców i mieszkank Dąbrowy Górniczej, obszar ten w pewnym stopniu stanowi powód do dumy i nierzadko określano Park Hallera „Dąbrowskim Central Parkiem” – miejscem, którego mieszkańcy wielu miast mogą im pozazdrościć, ponieważ powoduje ono, że miasto zyskuje charakter „miasta zielonego”. W dalszej perspektywie, respondenci postulowali aby park połączyć funkcjonalnie z pozostałymi strefami, ponieważ w chwili obecnej poruszanie się między nimi jest mocno utrudnione – konieczność korzystania z przejść podziemnych, przecinania dróg dwupasmowych, omijania schodów itp. Uczestnicy badań zaznaczali także, że park wymaga podjęcia prac modernizacyjnych, ponieważ znajdujące się na jego terenie obiekty rekreacyjne, place zabaw itp. są już częściowo zużyte, a sam park posiada jeszcze znaczną ilość przestrzeni, którą można odpowiednio zagospodarować.

4. **Strefa kultury i rozrywki:** jest to strefa na terenie której usytuowany jest Pałac Kultury Zagłębia oraz tereny byłej fabryki DEFUM. Do strefy tej (jako podstrefę) zaliczyć można Plac Wolności, który w licznych wypowiedziach traktowany był oddzielnie względem pozostałej części obszaru, jednakże funkcjonalnie najbardziej z tą częścią Centrum związaną. Strefa ta budziła w respondentach najwięcej emocji oraz była przedmiotem ożywionych dyskusji. Na terenie tego obszaru poza wymienionymi już obiektami, respondenci wskazywali na istnienie obiektów takich jak dworzec kolejowy (a właściwie jego brak, ponieważ obiekt dawnego dworca nie pełni obecnie takiej funkcji), uczelnia, tereny byłych zakładów DEFUM, bazylika oraz lokale gastronomiczne. Obiekty te stanowiły najważniejsze punkty odniesienia w trakcie poszczególnych wywiadów.

Z perspektywy mieszkańców, organizacji pozarządowych, osób zaangażowanych społecznie i części instytucji publicznych, jednym z priorytetów rewitalizacji Śródmieścia powinno być ograniczenie ruchu kołowego na terenie Placu Wolności, zminimalizowanie barier w przemieszczaniu się mieszkańców pomiędzy strefą sportu i rekreacji a strefą kultury i rozrywki (oraz pozostałymi strefami), a także uczynienie z tego obszaru nowej wizytówki miasta. Zdaniem badanych teren ten może spełniać funkcje „quazirynkowe”, tj. przestrzeni publicznej dostępnej dla ogółu mieszkańców, na terenie której w stosunkowo krótkim czasie może zacząć tworzyć się „nowe centrum miasta”. Rewitalizacja terenów DEFUM w wypadku tej grupy badanych, jest

elementem bardzo istotnym, jednakże ze względu na poziom skomplikowania procesu inwestycyjnego, działaniem bardzo odległym w czasie.

Jednocześnie w sposób oczywisty ta grupa badanych także przewiduje możliwość pojawienia się dużych korzyści dla miasta wynikającą z utworzenia nowej przestrzeni na terenie byłych zakładów DEFUM. Respondenci wskazują, że mogłyby powstać tam zarówno lokale gastronomiczne (których w mieście niezwykle brakuje), punkty usługowe, lokale rozrywkowe etc. (podobnie jak wskazywali respondenci w trakcie badań ilościowych), ale także obiekty takie jak sala widowiskowa (na około 200 osób), galerie wystawowe (w tym galerie umożliwiające wystawy uczniom szkół plastycznych i miejsca prezentacji obiektów/wytworów uczniów innych szkół, w tym technicznych), obiekty dostępne dla organizacji pozarządowych, miejsce do otwartych imprez plenerowych (koncertów, występów teatralnych itp.), a także przestrzenie do prowadzenia inicjatyw włączających w proces rewitalizacji mieszkańców, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne i innych interesariuszy.

W przeciwieństwie do wymienionej powyżej grupy, priorytetem działań rewitalizacyjnych zdaniem lokalnych przedsiębiorców, powinny być inwestycje na terenie DEFUM. Przedsiębiorcy argumentują tą decyzję obawą przed skutkami ograniczenia ruchu kołowego – „w jaki sposób klienci dotrą do Centrum”, „kto będzie chciał przyjechać do Centrum, jak nie będzie mógł dojechać własnym autem” oraz realnymi trudnościami w zakresie dostępności do nowych lokali usługowych, nowych miejsc pod inwestycje. Co istotne przedsiębiorcy (w dużej mierze ze względu na profil działalności oraz słabość finansową lokalnego rynku opisywaną w rozdziale 2) zakładają, że głównym inwestorem na terenie byłej fabryki DEFUM będzie sektor publiczny. Jednocześnie przewidują, że inwestycje remontowe i dostosowawcze na tym terenie pozwolą na utworzenie odpowiedniej liczby lokali, dzięki czemu możliwe będzie utworzenie stref usług np. gastronomicznych, rzemieślniczych, spożywczych, edukacyjnych, rozrywkowych itp. Przedsiębiorcy zwracają także uwagę, że rewitalizowany teren powinien być na warunkach preferencyjnych udostępniany małemu, lokalnemu kapitałowi, a nie dużym inwestorom. Istotne jest także to, aby za teren odpowiadały konkretne osoby, które na jasnych i transparentnych zasadach prowadziły będą konkursy na zagospodarowanie konkretnych lokali i przestrzeni. Elementem dopełniającym całość może być utworzenie na terenie DEFUM inkubatora

przedsiębiorczości, lub punktu wsparcia dla tzw. „startupów”.

Uczestnicy poszczególnych wywiadów proszeni byli także o wskazanie ewentualnych zagrożeń, jakich upatrują w związku z procesem rewitalizacji. Podobnie jak uczestnicy badań ilościowych (ankietowych), jedynie sporadycznie wskazywali na potencjalne niebezpieczeństwa. Jednym z głównych zagrożeń zdaniem badanych było „przegadanie tematu” tzn. że proces będzie trwał długo, włączani zostaną różni interesariusze, powstanie dużo planów, z których ostatecznie niewiele wyniknie. Innym zagrożeniem było podjęcie złych decyzji na etapie wdrażania, tj. wybranie projektów, które okażą się нефunkcjonalne, zbędne, takie z których nikt nie będzie chciał korzystać, a pochłoną znaczne środki. Obawiano się także zniechęcenia wynikającego z wieloletniej perspektywy zmian, a także braku odpowiednich środków finansowych.

6. Wnioski i rekomendacje z przeprowadzonych badań

W przedmiotowym rozdziale w sposób skrótowy zaprezentowane zostały najważniejsze wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonego procesu badawczego. Wnioski zawarte w podsumowaniu, podzielone zostały na bloki odpowiadające poszczególnym rozdziałom raportu.

6.1 Otoczenie gospodarcze

- na terenie Dąbrowy Górniczej funkcjonuje względnie stała liczba przedsiębiorstw – około 12 tys. Są to przede wszystkim mikro i małe przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 osób (około 94% ogółu firm),
- ze względu na funkcjonowanie w mieście i jego otoczeniu dużych przedsiębiorstw, dąbrowianie odznaczają się stosunkowo niskim poziomem przedsiębiorczości – na każde 1000 mieszkańców przypada zaledwie około 101 firm, jest to poziom niższy niż w miastach takich jak Sosnowiec (112), czy Będzin (118),
- wśród dąbrowskich firm około 1/3 stanowią firmy o profilu handlowym, udział firm z branży kreatywnej oraz rzemieślniczej jest mocno ograniczony i waha się w granicach kilku procent,
- blisko 60% firm zarejestrowanych w Dąbrowie Górniczej prowadzi działalność na terenie 2 dzielnic – Śródmieście oraz Gołonóg,
- zdecydowana większość dąbrowskich firm to firmy funkcjonujące powyżej 7 lat (około 80%), z czego ponad połowa prowadzi działalność powyżej 15 lat,
- dąbrowskie firmy nastawione są przede wszystkim na rynek lokalny (48%), lub regionalny (20%), około 20% firm koncentruje się na rynku ogólnokrajowym, pozostałe około 10% prowadzi działalność międzynarodową,
- blisko połowa badanych firm, to firmy o niskich dochodach rocznych – około 1/3 do 100 tys. zł oraz do 500 tys. zł około 17% - jest to spowodowane niewielkim rozmiarem firm oraz ograniczonym rynkiem zbytu,
- większość badanych firm odznacza się stagnacją w zakresie zatrudniania nowych osób, rozszerzania asortymentu, inwestycji w firmie, czy zasięgu działania,
- firmy te nie są skłonne do współpracy z otoczeniem gospodarczym w celu rozwijania działalności np. instytucjami otoczenia biznesu, stowarzyszeniami przedsiębiorców oraz innymi podmiotami, wobec czego w najbliższych latach ich sytuacja nie ulegnie istotnej zmianie,
- zdaniem badanych firm Dąbrowa Górnicza jest miastem atrakcyjnym dla inwestorów, a najatrakcyjniejszą dzielnicą dla nowych inwestycji jest Śródmieście,
- największymi atutami Śródmieścia są natomiast duża dostępność klientów oraz niewielkie odległości i dobry dojazd. Wśród problemów dzielnicy upatruje się natomiast problemy wynikające z ruchu kołowego – brak parkingów, hałas, spaliny, korki, a także brak nowych klientów, wysokie czynsze oraz dużą konkurencję ze strony centrum handlowego,
- większość badanych przedsiębiorców (około 90%) uważa, że tereny DEFUM zlokalizowane w Śródmieściu Dąbrowy Górniczej mogą stać się w przyszłości terenami atrakcyjnymi do inwestowania i prowadzenia działalności gospodarczej – co może wynikać z ogólnej

pozytywnej oceny Śródmieścia. Warunkiem uczynienia tego miejsca atrakcyjnym jest jednak jego uporządkowanie i zagospodarowanie, a także co istotne częściowe wyłączenie/ograniczenie ruchu kołowego – stworzenie czegoś na kształt „tradycyjnego” rynku, po terenie którego odbywa się ruch pieszych,

- mniej więcej 1/4 przedsiębiorców z Dąbrowy Górniczej oraz 1/3 ze Śródmieścia potencjalnie byłaby skłonna inwestować na terenie DEFUM. Około 15% przedsiębiorców z miasta oraz około 25% ze Śródmieścia może rozważyć przeniesienie na teren DEFUM swojej działalności. Ważne jednak byłoby określenie warunków funkcjonowania na tym terenie, dostosowanie czynszów etc.

6.2 Otoczenie społeczne

- z przeprowadzonych badań wynika, że zdecydowana większość mieszkańców Dąbrowy Górniczej, czuje się mocno związana z miastem oraz nie planuje zmiany miejsca zamieszkania. Może to świadczyć o ogólnie korzystnej ocenie miasta przez jego mieszkańców, a także stanowić duży potencjał związany z przyszłym rozwojem Dąbrowy Górniczej,
- Śródmieście Dąbrowy Górniczej oraz okolice Placu Wolności, stanowią miejsce chętnie odwiedzane przez większość dąbrowianek i dąbrowian. Zdecydowana większość badanych określa to miejsce jako Centrum miasta i bywa tam co najmniej raz w tygodniu,
- najchętniej w Centrum przebywają najmłodszy mieszkańcy oraz osoby zamieszkujące Śródmieście oraz zlokalizowane w jego pobliżu dzielnice,
- Centrum to dla mieszkańców miasta naturalne miejsce robienia zakupów, spotkań z rodziną i znajomymi, miejsce spędzania wolnego czasu czy korzystania z oferty kulturalnej. Z przeprowadzonych badań wynika zatem, że miejsce określane jako Centrum przez mieszkańców, stanowi miejsce w którym chętnie i naturalnie spędza się czas, dlatego jego przebudowa może dodatkowo sprzyjać rozwijaniu wymienianym aktywnościom,
- w chwili obecnej znaczący odsetek badanych osób (między 45% a 86% w zależności od dzielnicy) porusza się/przyjeżdża do Centrum samochodem, co może świadczyć zarówno o nieodpowiednim dostosowaniu oferty transportu publicznego, jak i przyzwyczajeniu mieszkańców do poruszania się samochodem,
- wysoki odsetek osób poruszających się/docierających do Centrum samochodem wpływa na najczęściej wskazywane słabości tej części miasta, wśród których wymienia się między innymi słabą jakość środowiska naturalnego czy brak miejsc parkingowych. Korzystnie natomiast oceniane są aspekty związane z dostępnością ośrodków usługowych i handlowych, transportem publicznym, terenami zielonymi, instytucjami kultury i spędzania wolnego czasu. Z przeprowadzonej diagnozy wnika, iż mieszkańcy zdecydowanie korzystnie oceniają infrastrukturę i dostępność usług na terenie Śródmieścia, niewiele miejsca poświęcając jego mankamentom,
- wśród deficytów Śródmieścia i elementów wymagających poprawy mieszkańcy najczęściej wskazywali na kwestie związane z miejscami parkingowymi – co wynika z faktu, iż większość badanych po Śródmieściu porusza się samochodem. Jednakże w dalszej

- kolejności ich uwagi skupiały się wokół kwestii dotyczących elementów typowych dla miast posiadających tradycyjną zabudowę, w których centrum wyznacza rynek wokół którego zlokalizowane są miejsca usług gastronomicznych, lokale rozrywkowe, instytucje kultury i szeroko rozumiana przestrzeń publiczna,
- z badań przeprowadzonych wśród uczniów szkół średnich wynika, iż Dąbrowa Górnicza jest miastem, w którym chętnie kontynuują naukę uczniowie z miejscowości graniczących z miastem,
 - uczniowie w przeciwieństwie do pozostałych grup objętych badaniem, najczęściej poruszają się po mieście transportem publicznym oraz rowerami, różnie natomiast oceniają jakość dostępnych w tym zakresie rozwiązań,
 - samo centrum Dąbrowy Górniczej jest dla uczniów nie tylko miejscem, w którym korzystają ze szkół, lecz także miejscem w którym robią zakupy, spędzają czas wolny oraz spotykają się z rodziną i znajomymi – dotyczy to nie tylko uczniów zamieszkujących Dąbrowę Górniczą, lecz także mieszkańców miast ościennych,
 - uczniowie i uczennice podobnie jak badane osoby dorosłe zwracają szczególną uwagę na brak miejsc spędzania wolnego czasu, a także duży ruch kołowy i związane z nim zanieczyszczenie,
 - w przypadku studentów uczelni wyższych, na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż Dąbrowa Górnicza jest miejscem, które odwiedzają chętnie przede wszystkim mieszkańcy miast zagłębiowskich oraz miejscowości usytuowanych na północ i wschód od miasta,
 - celem wizyt w Dąbrowie Górniczej studentów (osób pełnoletnich spoza miasta) jest nie tylko uczelnia, ale przede wszystkim zakupy i udział w imprezach kulturalnych. Dla osób spoza Dąbrowy Górniczej miasto jawi się przede wszystkim jako dobrze skomunikowany ośrodek handlowy, w którym niestety brakuje miejsc parkingowych, pojawiają się korki uliczne oraz brakuje oferty spędzania wolnego czasu,

6.3 Proces rewitalizacji DEFUM

- jedną z podstawowych trudności związanych z planowanym procesem rewitalizacji Śródmieścia Dąbrowy Górniczej, może okazać się mocno ograniczony zasób informacji jaki w chwili obecnej posiadają mieszkańcy o planowanym procesie, przewidywanych kierunkach zmian, możliwości uczestnictwa w decydowaniu etc. problem ten dotyczy każdej z grup objętych badaniem, wobec czego proces zmian może spotykać się z oporem ze strony mieszkańców oraz mocno ograniczoną partycypacją,
- wobec powyższego konieczne jest zintensyfikowanie działań informacyjnych, przy wykorzystaniu zarówno mediów internetowych, jak i bardziej tradycyjnych takich jak gazety, ulotki czy billboardy,
- w zakresie planowanych zmian, istnieje duża zgodność między mieszkańcami a przedsiębiorcami co do ich ogólnego kierunku. Z przeprowadzonych badań wynika bowiem, że poszczególne grupy przewidują raczej duże korzyści z przeprowadzenia procesu rewitalizacji, dzięki czemu ich miasto zyska nową przestrzeń i nowe funkcje, przez co stanie się miejscem bardziej atrakcyjnym do zamieszkiwania. Potwierdzeniem tej tezy są zarówno uzyskane wypowiedzi o przewidywanych korzyściach, jak i sporadyczne

wyłącznie wskazania potencjalnych zagrożeń. Jedną z niewielu obaw jakie zgłaszali mieszkańcy, to zwiększenie poziomu hałasu, wzrost zagrożeń zachowaniami patologicznymi, czy zagrożenia dla lokalnego handlu. Przedsiębiorcy z terenu Śródmieścia dopatrywali się jedynie zagrożenia w postaci zwiększenia atrakcyjności terenu DEFUM, kosztem pozostałych części dzielnicy i odpływu klientów,

- zgodność odnotowuje się także w zakresie kierunków zagospodarowania terenów DEFUM – głównie w stronę wielofunkcyjnego centrum, w którym znajdzie się zarówno oferta gastronomiczna, rozrywkowa, kulturalna, przestrzeń zielona etc. a także miejsce, w którym będzie można bezpiecznie spędzać czas całymi rodzinami, przestrzeń z ograniczonym ruchem kołowym.

6.4 Wnioski z badań jakościowych

- z przeprowadzonych badań wynika, że szeroko rozumiane Centrum Dąbrowy Górniczej, funkcjonalnie w świadomości mieszkańców dzieli się na 4 lub 5 stref, różniących się charakterem, sposobem spędzania czasu, a także koncepcjami zmian ich zagospodarowania,
- zrealizowane badania jakościowe potwierdzają zgodność mieszkańców, przedsiębiorców i przedstawicieli poszczególnych instytucji i podmiotów funkcjonujących w Dąbrowie Górniczej, co do celowości i konieczności podejmowania działań rewitalizacyjnych, różnią się jednak priorytetami i kolejnością działań. Nie są jednak ze sobą sprzeczne, lecz pozwalają się uzupełniać,
- zgromadzone informacje potwierdzają także, że lokalne podmioty chętnie włączają się w proces rewitalizacji, jednakże ukazują aktualną słabość przekazywanych informacji na temat procesu rewitalizacji, możliwości włączenia się w działania, terminów konkretnych wydarzeń etc. Informacje te wskazują na konieczność podjęcia kompleksowych działań naprawczych w tym zakresie.

6.5 Rekomendacje

Prezentowane w podrozdziale rekomendacje, stanowią uzupełnienie wniosków i obserwacji wynikających z przeprowadzonych badań. Rekomendacje podzielone zostały na grupy tematyczne nawiązujące do głównych wniosków prezentowanych powyżej.

Komunikacja i informowanie

- Dużą wartością jest bardzo pozytywne nastawienie mieszkańców i przedsiębiorców do procesu rewitalizacji. Jak wykazano w badaniach, mieszkańcy i przedsiębiorcy czują się mocno związani z miastem, są świadomi jego zalet i słabości dlatego wierzą, że proces rewitalizacji pozwoli na poprawę jego funkcjonowania. Jednocześnie świadomość procesu rewitalizacji jest bardzo niska, co negatywnie przekłada się na chęć zaangażowania

w konkretne działania. Dlatego konieczne jest wzmocnienie przekazu na temat planowanych działań i procesu rewitalizacji, ponieważ w chwili obecnej informacje docierające do mieszkańców i przedsiębiorców są mocno ograniczone. Zdarza się także, że w wyniku niedoinformowania, mieszkańcy i przedsiębiorcy obawiają się negatywnych skutków procesu.

- Rozszerzenie dialogu z mieszkańcami na temat działań związanych z rewitalizacją – wykorzystywanie lokalnych potencjałów, w tym doświadczenia organizacji pozarządowych, lokalnego biznesu, instytucji publicznych oraz innych interesariuszy procesu. Włączenie szerokiego grona podmiotów w proces rewitalizacji może przyczynić się zarówno do lepszego dostosowania planowanych do realizacji działań, jak i wykorzystania zasobów posiadanych przez poszczególne grupy interesariuszy.
- Rozszerzając dialog z mieszkańcami i przedsiębiorcami, należy wykorzystać naturalne kanały komunikacji takie jak np. szkoły i lekcje wychowawcze, w przypadku działań nastawionych na włącznie młodzieży, organizacje zrzeszające seniorów w przypadku prób włączenia w proces osób zaawansowanych wiekowo itp. a także wspieranie nowych inicjatyw takich jak np. kawiarenki obywatelskie, czy spotkania biznesowe lokalnych przedsiębiorców.

Działania nastawione na lokalny biznes

- Ze względu na słabość infrastrukturalną, finansową i przyzwyczajenie do aktualnego status quo lokalnych firm, konieczne będzie opracowanie pakietu działań wzmacniających ich możliwości zagospodarowania rewitalizowanej przestrzeni. Istotne będzie zarówno udostępnianie lokali o stosunkowo niskich czynszach, jak i wspieranie i tworzenie inicjatyw mających na celu sieciowanie lokalnego biznesu oraz transmisji wiedzy („know-how”) w zakresie prowadzenia i rozwijania działalności.
- Mając na uwadze koncepcje zagospodarowywania terenów DEFUM tzw. przemysłami kreatywnymi oraz podmiotami o profilu rzemieślniczym, warto podjąć działania mające na celu łączenie tego typu podmiotów z możliwościami i kierunkami kształcenia dąbrowskich szkół. Postulat ten zgłaszany był zarówno przez szkoły, jak i przez przedsiębiorców mających trudności w zakresie zatrudniania osób na stanowiska wymagające odpowiednich kwalifikacji zawodowych.

Transport publiczny

- Ze względu na rozległość terytorialną miasta oraz mocno zróżnicowaną ofertę transportu publicznego, przemieszczanie się pomiędzy dzielnicami wschodnimi a centrum miasta bywa utrudnione. Fakt ten skutkuje nadmiernym obciążeniem Śródmieścia indywidualnymi środkami transportu, generującymi zatory uliczne, problemy z parkowaniem a także zanieczyszczenia i hałas. Dlatego postuluje się rozważenie zintegrowania dostępnego transportu publicznego – autobusy, tramwaje, kolej i dążenie do ograniczenia ruchu samochodowego. Dzięki temu działaniu, możliwe będzie wyłączenie lub ograniczenie w części obszarów Śródmieścia natężenia ruchu kołowego, bez tworzenia nadmiernej uciążliwości dla mieszkańców.

Promocja i odbiorcy zewnętrzni

- Warty rozważenia jest podjęcie działań mających na celu promowanie rewitalizacji Śródmieścia, wśród osób przybywających do Dąbrowy Górniczej z zewnątrz w celach sportowych i rekreacyjnych (tereny jezior, uczestnicy wydarzeń sportowych), a także zakupowych, zawodowych, czy naukowych.
- Z przeprowadzonych badań wynika także, że pośrednimi odbiorcami działań rewitalizacyjnych w Dąbrowie Górniczej, mogą być także mieszkańcy miast bezpośrednio graniczących z Dąbrową Górniczą, jak i miast usytuowanych na północ i wschód od miasta.
- Wzrost liczby osób odwiedzających miasto, może powodować konieczność dostosowania jego szaty informacyjnej, która w chwili obecnej (jak zgłaszali badani) jest albo szczątkowa, albo niewidoczna. Konieczne będzie zatem stworzenie zaktualizowanej mapy miejsc, dróg pieszych i rowerowych, punktów informacyjnych etc. a także dostosowanie ich do potrzeb i możliwości osób w różnym wieku i zróżnicowanej kondycji fizycznej.

Ograniczenie możliwych zagrożeń

- Proces wprowadzania zmian powinien być zarówno nastawiony na szeroką partycypację społeczną, jak i mieć określoną dynamikę. Brak konsekwencji w działaniach, a także długi okres wprowadzania zmian przyczynić się może do znaczącego osłabienia aktualnego pozytywnego nastawienia mieszkańców i przedsiębiorców do planowanych działań rewitalizacyjnych.

Spis wykresów

Wykres 1 Liczba i wielkość zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w Dąbrowie Górniczej.....	9
Wykres 2 Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 1000 ludności.....	9
Wykres 3 Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2016	11
Wykres 4 Największa zaleta prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Śródmieścia Dąbrowy Górniczej	16
Wykres 5 Największa wada prowadzenia działalności gospodarczej na terenie Śródmieścia Dąbrowy Górniczej	17
Wykres 6 Czy obszar byłych zakładów DEFUM może w przyszłości stać się terenem atrakcyjnym do inwestowania/prowadzenia działalności gospodarczej?	17
Wykres 7 Działania, które powinny zostać podjęte by obszar byłych zakładów DEFUM stał się w przyszłości atrakcyjny gospodarczo i biznesowo	18
Wykres 8 Warunki inwestowania na terenie byłych zakładów DEFUM.....	19
Wykres 9 Czego brakuje Pani/Pana zdaniem na terenie Śródmieścia? [%]	24
Wykres 10 Jakie są Pani/Pana zdaniem największe wady Śródmieścia? [%].....	25
Wykres 11 Jakie są Pani/Pana zdaniem największe zalety Śródmieścia? [%].....	26
Wykres 12 Jakie branże, usługi powinny Pani/Pana zdaniem powstawać na terenie DEFUM? [%].....	35
Wykres 13 Czy są jakieś elementy, usługi, instytucje itp. które nie powinny Pana/Pani zdaniem znajdować się w Śródmieściu? [%]	39
Wykres 14 Jaki elementy usługi lub instytucje nie powinny znajdować się w Śródmieściu?.....	40
Wykres 15 Czy zmiana zagospodarowania Śródmieścia z perspektywy mieszkańca może Pana(i) zdaniem nieść ze sobą jakieś korzyści? [%].....	42
Wykres 16 Czy zmiana zagospodarowania Śródmieścia może Pana(i) zdaniem nieść ze sobą jakieś zagrożenia? [%]	41
Wykres 17 Przewidywane korzyści wynikające ze zmiany zagospodarowania Śródmieścia	43
Wykres 18 Przewidywane zagrożenia wynikające ze zmiany zagospodarowania Śródmieścia	43

Spis tabel

Tabela 1 Wielkość przedsiębiorstwa (a dzielnica)	10
Tabela 2 Rozmieszczenie firm oraz liczba firmy objętych badaniem	11
Tabela 3 Czas funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku	12
Tabela 4 Zasięg działalności przedsiębiorstwa a dzielnica	13
Tabela 5 Przychody firm w 2016 roku.....	13
Tabela 6 Rozwój firmy na przestrzeni ostatnich 3 lat	14
Tabela 7 Częstość przebywania w Centrum (a dzielnice).....	21
Tabela 8. Cel przebywania w Centrum	21
Tabela 9. Czym badani dojeżdżają do Centrum (a dzielnice).....	22
Tabela 10. Czas spędzany w Śródmieściu (a dzielnice)	23
Tabela 11 Cel odwiedzin Śródmieścia (mieszkańcy Dąbrowy Górniczej oraz mieszkańcy innych miejscowości).....	28
Tabela 12 Posiadanie informacji o procesie rewitalizacji wśród grup objętych badaniem.....	32
Tabela 13 Zainteresowanie różnymi formami aktywności	34
Tabela 14 Branże, które powinny powstać na terenie DEFUM (a dzielnica).....	36